

ALBOTA – O COMUNITATE ORIENTATĂ SPRE COMERT

Studiu de comunitate

MANUELA SOFIA STĂNCULESCU

INTRODUCERE

Studiul prezentat în paginile ce urmează este realizat în cadrul cercetării mai ample *Capital social și antreprenoriat în comunitățile rurale din România*¹. Cercetarea a inclus o analiză la nivel național și patru studii comunitare², toate referitoare la comune aparținând aceleiași arii culturale – Muntenia de nord. Principala întrebare care a orientat cercetarea se referă la rolul pe care îl ocupă capitalul social, definit prin sociabilitate productivă, în difuzarea antreprenoriatului, gândit drept inovație socială, în contextul mediului rural românesc actual.

În selectarea celor patru comune s-a pornit de la o ipoteză care pune în relație antreprenoriatul cu accesibilitatea urbană, astfel: cu cât distanța față de oraș este mai mică, cu atât rolul de antreprenor este jucat de către mai mulți localnici. Ipoteza este dublată de una referitoare la nivelul general de dezvoltare al localității și la disparitățile existente în interiorul acesteia. Astfel, pe de o parte, cu cât comuna este mai departe de un oraș mare, cu atât nivelul său de dezvoltare va fi mai redus, iar pe de altă parte, cu cât un sat aparținător comunei este mai izolat, cu atât mai sărac va fi acesta în contextul comunei. Dintre cele patru comune selectate în cadrul studiului, Albota este una dintre cele două (cea de-a doua este comuna Comișani) aflate în imediata apropiere a unui oraș mare, prin urmare ne așteptăm la un nivel ridicat de dezvoltare și la un antreprenoriat extins. Studiul comunitar de față este, deci, o diagnoză atât în ceea ce privește nivelul de dezvoltare, antreprenoriatul, tipurile de antreprenori locali și

---

¹ Cercetarea a fost coordonată de Dumitru Sandu și a fost finanțată din două granturi, anume: *Capital uman și dezvoltare regională* – CNCSSU și *Capital social și antreprenoriat în comunitățile rurale din România* – Banca Mondială.

² Studiile comunitare au fost desfășurate în: comuna Albota din județul Argeș (Manuela Sofia Stănculescu), comunele Cândești (Lucian Pop și Cosima Rughiniș) și Comișani (Sebastian și Andra Lăzăroiu) din județul Dâmbovița, și comuna Fulga (Ionica Berevoescu) din județul Prahova.

Culegerea datelor prezentului studiu a fost realizată de către: Ionica Berevoescu, Ana Bleahu, Dumitru Chiriac, Mircea Dumitrana și Manuela Sofia Stănculescu.

potențialul diferențiat de dezvoltare al acestora, cât și relația existentă între nivel de dezvoltare comunitară și antreprenoriat rural.

Dintre satele aparținătoare comunei, în fiecare dintre cele patru cazuri, a fost selectat „satul cel mai izolat”, unde izolarea a fost definită inițial prin „distanța cea mai mare față de satul centru de comună”. Prin compararea acestuia cu satul centru de comună, urmărim să surprindem dacă, într-un context favorabil, decalajul dintre centru și periferie determină sau nu o întârziere în ceea ce privește adoptarea de către localnici a comportamentului și/sau orientării antreprenoriale.

Comuna Albota

La 11 km S-V de Pitești, înspre Craiova, străbătută de drumul european E94 (DN65) este așezată comuna Albota. Din punct de vedere administrativ comuna Albota are în componență cinci sate: Albota – centru de comună, Mareș, Cerbu, Frățești și Gura Văii. Conform documentelor istorice, satele Albota, Mareș și Cerbu erau în 1887 centre a trei comune diferite, celelalte două sate, fiind numite cătune și aparținând de una dintre acestea (Gura Văii de Albota, iar Frățești, de Mareș). Relația cătun-sat se păstrează și azi, localnicii incluzând cătunele între granițele imaginare ale satului, ele fiind numite, precum și alte zone, „cartiere”. Locuitorii celor două cătune aparțin de circumscripțiile electorale ale satelor, ceea ce a avut drept rezultat participarea lor la ancheta³ noastră pe bază de chestionar. Pe de altă parte, marea majoritate a datelor pe care ni le-au furnizat instituțiile locale vizează entitatea sat-cătun, deoarece aceasta reprezintă unitatea concretă de viață socială, separarea administrativă fiind percepută la nivel local drept artificială. Cu alte cuvinte, comuna are în fapt trei sate Albota, Mareș și Cerbu. Dintre acestea, satul cu cea mai veche atestare documentară este Albota, centrul de comună, documentul fiind emis la 1 aprilie 1497 de către domnitorul Radu cel Mare.

---

³ Studiul a fost desfășurat în perioada martie-aprilie 1999. Ancheta pe bază de chestionar a fost realizată pe două eșantioane probabiliste, la nivelul celor două perechi sat-cătun Albota și Mareș. Respondenții au fost selectați din listele electorale. Dimensiunea eșantioanelor este de 38 de respondenți din Albota și Gura Văii, respectiv 35 respondenți din Mareș și Frățești. În plus, din lista de firme înregistrate la Primăria comunei a fost selectat aleator un lot de antreprenori (8 în Albota și 7 în Mareș) cărora li s-a aplicat același chestionar. Ținem să precizăm că structura cercetării a fost ușor modificată datorită condițiilor locale. Străzile comunei nu au nume; numerele de casă practic nu mai există și localnicii nu le mai cunosc; există mai multe persoane care au același nume, identificarea acestora fiind extrem de dificilă și posibilă numai după identificarea poreclei. În plus, în satul Mareș au existat două cazuri de antreprenori extrași din lista de firme, care au declarat că ei sunt persoanele căutate, dar nu au nici asociație familială și nici societate, cu alte cuvinte, au refuzat să coopereze. În afară de chestionar au fost realizate 35 de ore de interviu cu toți liderii instituționali locali și antreprenori din cele două sate considerate. A fost realizată o discuție de grup cu 5 persoane din Albota, din familii cu mulți copii, beneficiari de bursă socială oferită de școală. Ținem să mulțumim autorităților locale care ne-au sprijinit de-a lungul cercetării și să menționăm că totalitatea datelor legate de istoricul social, economic și cultural al comunei sunt preluate din monografia „Albota 500”, autor Gheorghe Barbu, profesor de sport la școala din Albota, publicată de INFO-TECH, București, 1997.

Resurse și constrângeri comunitare

Resurse naturale

Teritoriul comunei este în prelungirea dealurilor subcarpatice, cu interfluvii acoperite de păduri, care dispar în sudul comunei, pierzându-se în câmpie. Relativ mare, cu 3.758 locuitori și suprafață totală de 59 km², Albota este străbătută de două râuri: Teleorman și afluentul său Teleormănel, pe ale căror văi se întind ca niște galerii, satele aparținătoare⁴. Temporar, râurile nu au apă, pentru ca primăvara și toamna să se reverse frecvent⁵, ceea ce face ca podurile⁶ să constituie un subiect important al agendei albotene. De asemenea, există terenuri instabile, cu interdicții permanente de construcție, sau care necesită lucrări speciale de amenajare.

Comuna Albota deține resurse naturale importante. În subsolul profund se găsesc cantități apreciabile de țiței, 40 de sonde fiind forate pe teritoriul albotean, din care 25 de sonde sunt în funcțiune. Domeniul public include 19 ha de heleștee și cursuri de apă, răspândite în toate satele aparținătoare. Heleșteele au fost amenajate prin contribuția în bani și muncă a localnicilor, fiind folosite fie pentru adăpatul animalelor, fie ca locuri de petrecere a timpului liber. Sunt șase islazuri comunale și pășune împădurită, totalizând 463 ha, din care patru islazuri, acoperind 160 ha, sunt însămânțate și îngrijite de către primărie. În plus, comuna deține o suprafață de 1.103 ha de pădure, dintre care numai 10 ha sunt în administrarea Primăriei. Pădurile masive de salcâm au dus la înscrierea comunei ca zonă meliferă pe harta stupăritului pastoral.

Dotări edilitare și servicii publice

Pe șoseaua europeană, intrarea și ieșirea din satul centru de comună sunt marcate prin câte o zonă comercială, cu numeroase mașini staționate, grătare de mici, copertine viu colorate, standuri cu Coca Cola, afișe publicitare și multă agitație.

Din drumul european asfaltat (10 km) pleacă drumuri intracomunale modernizate (1,3 km, spre Mareș) sau pietruite (36,7 km), care constituie artere principale în sate. Din acestea, se ramifică ulițe de pământ totalizând 9 km, care se continuă cu drumuri agricole. Ulițele comunei sunt lipsite de aliniere și înguste, multe dintre ele fiind în pantă, acestea fiind impracticabile în perioadele ploioase ale anului.

De o parte și de alta a drumului european se înșiruie case recent construite, multe dintre ele cu etaj și fără un stil arhitectural bine definit, ci cu

⁴ Excepție fac cătunele Frățești și Cerbu din Deal situate pe dealurile împădurite din apropiere

⁵ În 1941 au avut loc inundații puternice, care au produs importante pagube în gospodăriile populației. De atunci, în 1968 și 1994 au avut loc inundații de proporții mai mici, dar care au distrus podurile.

⁶ Pe teritoriul comunei se află zece poduri, dintre care doar două sunt administrate de Direcția Națională a Drumurilor, restul fiind în grija primăriei.

interferențe specific oltenești și muntenestești. Casele mai vechi sunt construite din *ostrețe* sau *lațuri* (structură de lemn combinată cu pământ), fiind acoperite cu șifă, numai cu parter și un număr redus de camere. Spre deosebire, casele mai noi, construite începând din 1949-52, au mai mult de trei camere, sunt din cărămidă, fiind acoperite cu țiglă sau tablă galvanizată.

Tabelul nr.1

Evoluția fondului locativ (1965 -1999)

	1965	1985	1992	1999
Albota+Gura Văii	667	749	724	819
Mareș+Frățești	415	478	440	470
Cerbu	271	304	326	332
Total comună	1353	1531	1490	1621

Proiectele de infrastructură sunt costisitoare și dificil de realizat, deoarece în interiorul satelor, casele sunt răspândite pe dealuri și văile râurilor. Electricizarea a fost realizată în 1963, începând cu satul Albota, urmând ulterior Cerbu și Mareș. În prezent, numai 3 case nu sunt racordate la rețeaua de curent electric. În 1975, a fost realizată, cu participarea obștei, o instalație de apă potabilă, cu lungimea de 3,5 km, din Gura Văii până în centrul satului Albota. Aceasta a funcționat numai trei ani, datorită unor litigii nerezolvate între firma furnizoare de apă și primăria comunei. Nici în 1999 instalația nu este repusă în funcțiune și nu există nici un proiect în acest sens. Peste 50% dintre gospodăriile se alimentează cu apă din puțuri proprii, cu adâncimea între 5 m și 40 m. La recensământul din 1992, numai 8 familii aveau băi proprii, și 75% bucătării. În prezent, deși funcționarii primăriei au estimat numărul gospodăriilor cu apă curentă și canalizare la 30, mai mulți intervievați au apreciat că, în jur de 20% dintre localnici au bazin propriu, hidrofor sau pompă electrică și sistem propriu de canalizare. Această estimare este confirmată de analiza datelor culese pe bază de chestionar.

Tabelul nr. 2

Dotarea locuințelor cu baie și bucătărie

Pondereea gospodăriilor dotate cu	Eșantion populație		Lot antreprenori	
	Albota	Mareș	Albota	Mareș
baie	27%	10%	100%	2%
bucătărie	81%	90%	100%	92%

Notă: Albota include cătunul Gura Văii, iar Mareș include cătunul Frățești.

Serviciile de poștă locală au apărut în 1970, trei factori poștali distribuind zilnic presa, corespondența și, lunar, pensiile și alocațiile pentru copii. Serviciile de telecomunicații au devenit accesibile în 1973, o dată cu

aparitia primelor posturi telefonice particulare, obținute prin sistemul de relații ale celor 19 „oameni care știau a se descurca”. După 1989, cu ajutorul unui concentrator, rețeaua de telefonie a fost extinsă la 140 de posturi telefonice fixe, extindere realizată de către actualul primar al comunei, prin apelarea la rețeaua sa de cunoștințe influente. În scurt timp, urmează să fie dată în funcțiune o centrală Alcatel, investiție de 2 miliarde a RomTelecom-ului, care va acoperi în totalitate cererea locală. Spațiul necesar centralei a fost construit cu cărămida de la vechea primărie, prin participarea comunității. Actualul primar al comunei este figura centrală a dezvoltării telefoniei în comună, el obținând investiția și tot el mobilizând și organizând construcția sediului, motivația declarată fiind respectarea promisiunii electorale – 3 telefoane publice la Albota.

Primele autobuze au circulat prin Albota în 1959 și făceau legătura între comună și orașul Pitești: „Înainte erau foarte, foarte multe curse, cel puțin 40 pe zi.” După 1989, numărul curselor de transport în comun a scăzut la 10-15 curse pe zi, dar chiar și așa accesibilitatea are un nivel ridicat, prin comparație cu alte comune ale țării. Mai afectați de această scădere sunt mareașenii, prin poziționarea lor la 2-8 km față de drumul european.

Proiectul de introducere a rețelei de gaz metan este deja finalizat, fiind demarată execuția. La momentul cercetării, comuna era branșată la conducta de înaltă presiune, iar stația de distribuție era achiziționată și depozitată în curtea primăriei. Definitivarea necesită însă resurse financiare pe care comuna nu le are, existând speranța ca din surse proprii să fie montată stația de distribuție. În vederea racordării, cetățenii trebuie să contribuie cu 10%, dar, conform spuselor primarului, participarea este amânată pentru momentul „când oi vedea conducta la mine la poartă”.

Probleme comunitare

Tabelul nr. 3

"Care credeți că este principala problemă a satului dvs.?"

	Albota și Gura Văii (38)	Mareș și Frățești (35)
Infrastructura (starea drumurilor, lipsa apei potabile, gazelor)	11	18
Nivelul scăzut de trai (sărăcie, venituri mici, pensii mici)	5	6
Agricultura (lipsa echipamentelor, prețul lucrărilor agricole)	2	2
Relația cu primăria („nu se uită la noi”)	3	2
Lipsa locurilor de muncă	1	1
Nu avem probleme deosebite	4	0
Non-răspuns	12	6

Infrastructura

După cum se poate observa, problemele Albotei, definite de către locuitorii săi, nu sunt centrate pe agricultură, ci pe infrastructură. Diferența dintre dotările edilitare ale celor două sate studiate se reflectă și la nivelul definițiilor populației, 51% dintre mareșeni numindu-le probleme, prin comparație cu doar 29% dintre locuitorii satului centru de comună. Mai mult, dacă în ceea ce privește alimentarea cu apă potabilă sau gaze nu există diferențe, starea drumurilor este problema menționată de către sătenii din Mareș de trei ori mai frecvent decât cei din Albota.

Cine este responsabil de toate acestea? Primăria, susțin localnicii, dintre care 60% din fiecare sat cred că „este singura care trebuie să se ocupe de îngrijirea localității”. Agenda primarului se suprapune în totalitate agendei sătenilor. Din 1996, de când a fost ales, pietruirea și modernizarea drumurilor este acțiunea pe care a pus accentul principal. Astfel, majoritatea drumurilor intracomunale sunt actualmente pietruite, uneori cu participarea localnicilor. Pentru întreținerea drumurilor este necesară săparea de șanțuri, activitate organizată în detaliu, satele fiind zonate și de fiecare zonă fiind responsabil câte un consilier local. Prin drumuri repetate la București și accesarea rețelelor de influență politică a obținut, direct de la un ministru, 30 de miliarde de lei pentru continuarea asfaltării drumului comunal 156, spre Mareș. Cinci dintre podurile comunei au fost amenajate. Iluminatul public este rezolvat, de sărbători fiind luminate și cimitirele. Pentru introducerea apei potabile s-au obținut aprobările și primii 300 de milioane necesari realizării studiilor de fundamentare.

Locurile de muncă

Locurile de muncă nu sunt considerate o problemă a comunei, fapt confirmat și în cadrul discuției de grup „Locurile de muncă? Nu, nu sunt o problemă pentru comună, că există privatizații. Numai că ei sunt la început și mai trebuie să se dezvolte până să angajeze destui.” Medicul primar al comunei nuanțează, subliniind că ceea ce lipsește sunt locurile de muncă pentru cei cu nivel ridicat de instruire - „Sunt tineri cu postliceală care muncesc pe post de necalificat, cu ziua. Sunt doi care au terminat dreptul și stau acasă. Să vină unii, să ne cumpere, dar numai să vină.”

Sărăcia și săracii la Albota

Nivelul scăzut de trai al locuitorilor este problema satului consideră 15% din participanții la cercetare, din fiecare sat. Există consens asupra acestui aspect între comunitate și majoritatea liderilor instituționali. Directoarea școlii coordonatoare, în acord cu medicul, ne explică: „comuna este sărăcuță, pentru că marea majoritate nu sunt oameni înstăriți. Pământul nu este de foarte bună calitate, nu au tractoare și ară cu plugul cu tracțiune animală. Mai au câte o

vacă, două, cu lapte, se duc la piață și mai au grădină, fără însă a fi zarzavagii, deci își asigură numai consumul familiei. Restul se ocupă cu comerțul. Sunt și cei care n-au nici găini și nici capre, care sunt puturoși.” Preotul din satul Albota definește similar situația, dar o explică diferit „avem unul dintre cele mai scăzute niveluri de trai. Pe de o parte colectivizarea, pe de altă parte nivelul cultural scăzut.”

Este Albota un sat sărac? Conform documentelor din 1887, în satul Albota 23 de familii reprezentând 14% din total erau sărace, necontribuabili, fără vite și fără pământ. „În perioada 1970-1978 a existat un mulțumitor nivel de trai al populației, lucru care se datora faptului că erau mulți salariați (muncitori) care câștigau bine în raport cu prețurile de pe piață,..., realizările oamenilor fiind vizibile.” (Monografie, p.55). În 1999, am estimat sărăcia pe baza datelor din chestionar, referitoare la consum, prin metoda⁷ relativă modificată.

Tabelul nr. 4

Rata sărăciei (februarie, 1999)

Ponderea ... în	Albota (inclusiv Gura Văii)		Mareș (inclusiv Frățești)	
	gospodăriilor	persoanelor	gospodăriilor	persoanelor
sărăcie severă	30%	37%	24%	29%
sărăcie relativă	32%	31%	30%	25%
non-sărăcie	38%	31,5%	45,5%	40%
Nr. cazuri lipsă	1	1	2	8
Total	38 gospodării	149 persoane	35 gospodării	126 persoane

Deși distribuția gospodăriilor din cele două sate nu diferă semnificativ, ratele sărăciei indică că în Albota, ponderea persoanelor care trăiesc în gospodării aflate în sărăcie este cu 14% mai mare decât a celor din Mareș. Această constatare este concordantă cu spusele intervievaților mareșeni „aici, la noi este puterea economică a comunei, la noi trebuia să fie centrul.” Cu alte cuvinte, Mareș „satul cel mai izolat” al comunei este mai sărac decât satul centru de comună din punct de vedere al infrastructurii, dar nu și în ceea ce privește consumul gospodăriilor.

⁷ Metoda relativă modificată a fost elaborată de către M.Câmpeanu (CNS), publicată în *Sărăcia în România 1995 - 1998*, Vol.I, *Coordonate ale sărăciei. Dimensiuni și factori*, cap.I, UNDP, București, 1999. Pe baza datelor AIG 1995 este aplicată metoda relativă, pragurile sărăciei de 40% și 60% din cheltuielile medii de consum pe persoană fiind obținute pentru toți anii ulterioari prin inflatarea cu indicele prețurilor de consum. Astfel, pentru luna februarie 1999, valorile pragurilor sunt de 280.234 lei, respectiv 420.345 lei. Acestea reprezintă praguri la nivel național care permit comparații între amploarea sărăciei din diferite localități, prin raportare la un prag unic. Rata sărăciei pe mediul rural, în 1997 era de 37%. Nu avem date mai recente care să permită plasarea localității în contextul întregului mediu rezidențial, dar trebuie ținut cont de accentuarea procesului de sărăcire care a avut loc în ultimii doi ani, tendință pusă în evidență de studii bazate pe alte tipuri de estimări.

Este sărăcia de Albota diferită de sărăcia de Mareș? Pentru a răspunde la această întrebare am întreprins o analiză a structurilor de asociere existente între capitalul material al gospodăriei (incluzând venituri și avere) și caracteristici de status ale individului sau gospodăriei relevante pentru alte tipuri de capitaluri (capital uman și simbolic).

În satul centru de comună, cei care au avere mai mare au în același timp un capital uman ridicat: nivel de instrucție mai mare, o sănătate bună și nu sunt în vârstă. În același timp, persoanele cu un capital uman mai ridicat: 1.au o atitudine pozitivă față de procesul de privatizare; 2.sunt mulțumiți de viața lor și sunt optimiști (cred că vor trăi mai bine peste un an); 3.au un nivel scăzut al religiozității și trăiesc în gospodărie; 4. sunt tinere⁸ cu rată de dependență demografică mai mică decât cea existentă la nivelul comunei⁹; 5.prezintă un stoc de educație al adulților peste media pe comună și cu o pondere de peste 27%¹⁰ a femeilor adulte, ocupate în domenii neagricole. Capitalul uman al individului deține deci poziția cheie, acesta asociindu-se cu toate celelalte tipuri de capital.

În satul cel mai izolat al comunei, capitalul material al unei gospodării este asociat cu poziția gospodăriei față de restul comunității. Astfel, capital material scăzut au gospodăriile care au vârsta medie a adulților peste 45 de ani, în care la două persoane active corespund mai mult de 1.3 persoane dependente (copii și/sau bătrânii), cu un stoc de educație al membrilor adulți sub cel al comunei (7.20 clase absolvite) și în care mai mult de 82% dintre femeile adulte sunt fie casnice, fie agricultor pe propriul teren agricol. Capitalul simbolic al individului este izolat de această dată, celelalte trei capitaluri formând un triunghi de asociere echilibrat, în care nici unul dintre ele nu joacă rol cheie.

Graficul nr.1

Unde vă situați dvs. pe scara sărăciei/bunăstării,

prin comparație cu ceilalți oameni din țară				prin comparație cu ceilalți oameni din sat?			
%							
24				21			
17	37			17	34		
					43	18	
	43	24	15			11	5
							17
		14	26				18
							9
							3
sărac			bogat	sărac			bogat

Notă: Celulele cu fond alb prezintă distribuția răspunsurilor din satul Albota, iar cele colorate din Mareș.

⁸ Vârsta medie a adulților din gospodărie este mai mică decât 44,2 ani.

⁹ Rata de dependență demografică la nivelul comunei este de 645 de persoane dependente la 1000 de persoane de vârstă activă.

¹⁰ 27% reprezintă ponderea medie a femeilor ocupate din totalul femeilor adulte, pentru satul Albota.

Conform definițiilor localnicilor, rata sărăciei subiective este ridicată, în ambele sate studiate. Astfel, în satul centru de comună 61% dintre respondenți se autodefinesc săraci (ocupă primele două trepte ale scării), procent foarte apropiat de 68% persoane trăind în gospodării aflate în sărăcie severă sau relativă, conform estimărilor noastre. În satul cel mai izolat, Mareș, procentul celor care se situează pe treptele sărăciei (60%) depășește rata sărăciei obiective (54%).

Cine se autodefineste sărac? În Mareș, indiferent de termenul de comparație avut în vedere, se autodefinesc „om sărac” indivizii cu capital uman deficitar, din gospodării care cumulează deficitul de capital material cu un capital uman redus în contextul comunității. Își definesc în termeni mai pozitivi situația respondenții care provin din gospodării în care salariile sunt o sursă regulată de venit, au în familie un membru care a deținut sau deține o funcție de conducere¹¹, sau cei care au o afacere (poziția medie este 4.33, semnificativ mai mare decât 2.53 a celorlalți). Deci, în satul izolat al comunei, cel puțin la nivel subiectiv, strategiile antreprenoriale par să se opună strategiilor de supraviețuire.

În satul centru de comună, se autonumesc „om sărac” indivizii care cumulează deficitul propriu de capital uman cu deficitul gospodăriei de capital material, indiferent de capitalul uman relativ al acesteia. De asemenea, atunci când se raportează la ceilalți locuitori ai satului, își definesc în termeni pozitivi situația încă două tipuri de respondenți: 1. persoanele care cred că privatizarea duce la bunăstarea țării și le schimbă viața în bine; 2. persoanele cu capital relațional ridicat. Cu alte cuvinte, resursele ideologice care permit definirea contextului general în termeni pozitivi se convertesc și în definiție pozitivă a propriei situații. Capitalul relațional conferă individului siguranța, că la nevoie are de la cine cere sprijin și astfel favorizează definiția pozitivă a propriei situații.

Ce ar face localnicii cu banii dacă i-ar avea? Întrebarea proiectivă „dacă ați câștiga o sumă mare de bani, pentru ce i-ați folosi?” are 10 variante de răspuns, dintre care respondenții puteau alege două. Se detașează trei tipuri de strategii¹² de cheltuire a banilor:

- supraviețuire – atunci când în primul sau în al doilea rând subiecții selectează „aș cumpăra alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte” sau „mi-aș cumpăra medicamente, mi-aș îngriji sănătatea”. Cu alte cuvinte, referința este asigurarea nevoilor fundamentale;
- investiție – cazul în care este selectat „aș începe o afacere, mi-aș extinde afacerea pe care o am” sau „aș cumpăra echipament agricol”, care

¹¹ Poziția medie este de 4,7, semnificativ mai mare decât 2,5, poziția celor care nu au în familie o astfel de persoană.

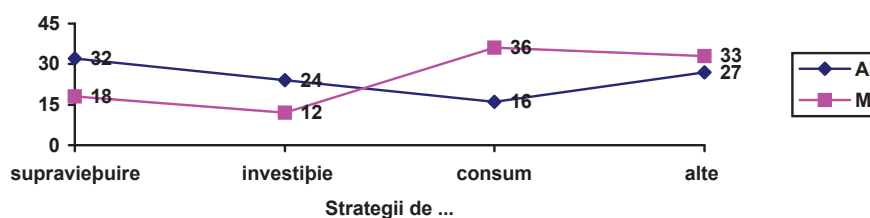
¹² Toate celelalte alegeri sunt subsumate categoriei „alte strategii” și includ: economisirea, cumpărarea de acțiuni sau valută și acțiuni de caritate.

denotă existența unei logici a acumulării, specifică antreprenorilor. Aceștia sunt antreprenori¹³ prin dorință, care în condițiile de capital disponibil, cu mare probabilitate, ar deveni antreprenori prin comportament. Un argument în plus îl constituie faptul că antreprenorii prin intenție optează pentru această variantă.

- consum – atunci când varianta selectată se referă la achiziția de casă, mașină combinată cu ajutor în bani oferit copiilor-părinților.

Graficul nr. 2

Dacă ați câștiga 500 de milioane de lei, ce ați face cu ei?

Dacă în Albota predomină strategiile de supraviețuire, Măreșul este dominat de strategia de consum combinată cu ajutor în bani dat rudelor apropiate. Atât strategiile de supraviețuire, cât și cele antreprenoriale, sunt proiectiv adoptate de două ori mai frecvent în Albota decât în Măreș. Este de remarcat că în nici unul dintre cele două sate adoptarea proiectivă a unei strategii sau a alteia nu depinde de standardul economic obiectiv (nici de avere stoc, nici de avere flux, nici de tipurile de capital considerate).

În satul centru de comună, strategia adoptată proiectiv este asociată cu modul în care individul își definește global situația și cu orientarea sa antreprenorială. Astfel, cei care în cazul unui câștig mare ar adopta o strategie de satisfacere a nevoilor fundamentale sunt cei care se autodefinesc săraci (poziția medie pe scară este de 1,62) și nici nu intenționează, nici nu doresc să pornească o afacere. Prin contrast, cei care declară că ar adopta o strategie de

¹³ D. Sandu, *Social Capital and Entrepreneurship in Romanian Rural Communities, Phase Two*, World Bank Report, 1999.

Ne referim la cele trei tipuri de antreprenori: prin comportament, prin intenție și prin dorință.

	Albota		Măreș	
antreprenori prin comportament	0	0%	3	8,5%
antreprenori prin intenție	4	10,5%	0	0%
antreprenori prin dorință	5	13,2%	3	8,5%
non-antreprenori	29	76,3%	29	83%

Notă: În Albota, toți antreprenorii prin intenție sunt și prin dorință. În Măreș, unul dintre cei trei antreprenori prin comportament este și prin dorință.

investire a banilor se autodefinesc semnificativ mai bine (în medie 3,44) și intenționează să deschidă o afacere. În aceeași situație sunt cei care au în familie un membru care a avut sau are un post de conducere. Cu alte cuvinte, capitalul simbolic sau relațional anterior anului 1989 se transmite de la generația părinților la cea a copiilor și se convertește în capital simbolic favorabil antreprenoriatului în noul context politico-economic.

În satul cel mai izolat al comunei, definirea propriei situații nu este asociată cu strategiile care ar fi adoptate în cazul unui câștig mare. Mai mult, cei care declară că ar adopta strategia investițională nu au proiecte antreprenoriale, iar doi dintre cei trei antreprenori prin comportament, nu și-ar extinde afacerea. Cu alte cuvinte, în Mareș, calea antreprenoriatului pare numai una de atingere a nivelului de resurse care să permită satisfacerea consumului dorit și nicidecum nu vizează acumularea, iar modelul de firmă este cel al unei firme mici care să aducă profit asemănător unui salariu sigur și bun. Chiar dacă antreprenoriatul pare mai extins, prin prezența unui număr mare de firme, acesta nu are șanse de dezvoltare pe termen lung, precum antreprenoriatul din satul Albota.

Cine sunt săracii din comuna Albota, din perspectiva elitelor și non-elitelor?

„Toată noțiunea asta de sărăcie eu o înghit greu. De ce? Pentru că există posibilități... Parcă nici cei mai săraci din Albota nu lasă o impresie de mare jale, pentru că la nivel național și prin alte comune sunt oameni care o duc extraordinar de rău.

(Portret) I. Mița? Da, ea lasă o impresie de jale. Fiul ei a ieșit din pușcărie și acum muncește, dar noră-sa, din moment ce e cât ușa, nu poate fi subnutrită. Este în schimb puturoasă. Se trage dintr-o familie cu pământ mult, dar a uitat să facă contract cu Plafarul, pentru că pe terenul ei este numai mușețel. Stă toată ziua lângă lac, dar nici măcar nu stă să prindă pește, că adoarme cu undița în mână. Toată vara, își leagă de mâini două bidoane de coca-cola, în loc de colace, și stă în lac. La prima vedere, când vezi cât de dărăpănată e casa zici că mor de foame. Da, îi plouă în casă, dar nu-și cumpără niște carton s-o repare și stă de 7 ani în ea. Pe deasupra, nici nu vrea să muncească. Nu a vrut să accepte postul de femeie de serviciu la școală. Ascultați-mă pe mine, nu a rămas de căruță decât cine nu muncește. Indiferent de cine este la putere, Constantinescu, Iliescu sau Ceaușescu, sărăcia nu poate fi decât puturoșenie.” (Primar)

Preotul M. din satul Albota este de acord cu primarul: ”astăzi vin la sapă, mâine se îmbată și nu mai vin. Mai sunt și fără pământ, dar mai mulți sunt cei care au și nu-l muncesc. Sunt puturoși.”

Medicul primar identifică trei tipuri de săraci, 1.) cei cu probleme grave de sănătate (cazuri izolate), 2.) „săracii cu mulți copii, care de la 6-7 ani merg cu vitele, iar de la 14 ani sunt trimiși cu ziua să muncească. Peste 20 de familii

sunt numai pe lista mea. 3.) Alții sunt săracii bețivi, care s-au înmulțit de când cu apariția bodegilor. A crescut numărul bărbaților care sunt agresivi, care nu mai duc un leu acasă, beau și pe datorie și apoi duc până și alocația copiilor ca să-și plătească datoriile. Din aceștia eu cunosc vreo 10 cazuri”

Toți participanții la discuția de grup, ai căror copii sunt eligibili pentru burse școlare, deci au un venit pe persoană mai mic de salariul minim pe economie, s-au autoestimat „nici bogat, nici sărac, undeva la medie”. După părerea lor „cei cu adevărat săraci sunt bețivii care stau în cârciumă. Săraci sunt și puturoșii care au (pământ) dar nu vor să muncească”. Au ținut să se delimiteze de aceștia explicându-ne că ei vor să muncească, dar nu au unde sau nu au cu ce. De aceea, din punctul lor de vedere, funcția principală a primăriei ar fi să ajute săracii, dar nu pe „cei cu adevărat” săraci, ci familiile cu copii mulți și pământ puțin.

Acțiuni îndreptate către săraci

1) A existat o tentativă de ajutor cu lemne a celor nevoiași, poveste extrem de sugestivă atât cu privire la comunitate, cât și la primăria și primarul din Albota. Când crengile uscate din păduricea de pe islazul comunal au fost tăiate, în Consiliul local s-a hotărât distribuirea gratuită a acestora către „cei mai amărâți”. Asupra definiției grupului țintă nu s-a convenit, fiecare consilier întocmind câte un tabel de beneficiari. În pădure s-au prezentat toți cei de pe listele consilierilor și „a ieșit un balamuc curat. Unul lua trei căruțe și altul un cap. S-au bătut în pădure, au scos securile unul la altul. După aia reclamații, că ăla a luat și eu n-am luat, că de ce, că ...” (localnic)

Pornind de la această întâmplare a luat naștere credința că primăria este cea care trebuie să distribuie lemne către populație, mai ales către cei aflați în nevoie. Drept reacție, în încercarea de a lămuri populația, primarul a organizat o ședință „dar, la ședință, săracii nu vin și informația la ei nu mai ajunge. Din acel moment am distribuit crengile gratuit către instituțiile din comună și nu către populație. Și am procedat mai bine, pentru că pe toți nu poți să-i împaci niciodată și oricât le-ai da și orice le-ai da, rămâne unul și ăla începe să strige. Și la un moment dat nu poți să mai definești care e săracul și care are dreptul. Neștiind să faci lucrul ăsta, mai bine renunți, că el nu mai vine acolo în calitate de sărac, ci în calitate de om și oameni sunt toți.” (Primar)

2) La sfârșitul anului 1998, au rămas în bugetul primăriei 8 milioane de lei disponibili și, pentru a decide cine ar trebui să beneficieze de aceștia, a fost convocat Consiliul local. Consilierii au fost rugați să întocmească o listă, dar după spusele primarului „unii dintre ei nu selectează pe cine este sărac, ci oameni pe care îi iau apoi prin curtea lor să muncească pe degeaba”. Prin urmare, a identificat personal „umblând pe jos prin comună, din casă în casă” pe cei amărâți, care au primit ajutorul de sărbători. Numai interacțiunea directă cu persoanele respective și vizitele în casele acestora au fost factorii pe baza

căroră s-a luat decizia, și nu un calcul al veniturilor formale, considerat nerelevant în context albotean. Cazurile selectate sunt numai din rândul celor care nu pot să muncească, căci „sunt de ajutat doar neputincioșii. Pentru cei care pot să muncească, îi recomand în firmele din comună care au locuri de muncă. Întreprindere de ulei, fabrică de piese auto pe care acum o deschid turcii, la fostele grajdurile CAP. Cei care nu au, nu vor să muncească, dar stau în cârciumă și beau. ... se învârtesc ei cu un medic sau cineva, numai la mine nu-i merge. Eu îl iau la întrebări - cât pământ ai mata? Tălică n-ai lucrat la cutare și dup-ai la cutare, și-i fac un venit de-un milion pe lună, lejer. De bogați nu suntem bogați, dar nu accept, pentru cei care pot munci, ideea de sărăcie.”

3) Spre deosebire de alte primării din mediul rural, primăria Albota acordă ajutorul social. Comisia de anchetă socială nu funcționează decât formal, secretarul de primărie fiind autorul unic al acestora, după care șeful de post, medicul, directoarea de școală dau formal semnăturile necesare. Pentru ajutor social au fost depuse 127 de dosare, din care 50 au intrat la plată, numărul acestora restrângându-se ulterior la 12. Ultima plată a fost efectuată la 7 martie 1999. Criteriul de selecție este incapacitatea de muncă, beneficiarii fiind în marea lor majoritate persoane în vârstă, sau cu boli deosebit de grave. Dintre cele 12 persoane rămase beneficiare de ajutor social, 10 sunt femei singure, în vârstă și grav bolnave.

În concluzie, în Albota, este considerat legitim doar suportul oferit celor incapabili să muncească și familiilor cu mulți copii. În restul cazurilor, sărăcia este definită drept *problemă personală* care poate fi rezolvată de către individ, prin eforturi proprii. Din perspectiva primarului, numai neputincioșii reprezintă grupul țintă a acțiunilor de suport, cei cu copii mulți trebuind să se descurce, folosindu-și capacitățile într-un mediu comunitar care oferă oportunități.

Planuri legate de viitorul copiilor. „Le-am face curte, dar n-avem cu ce. Sper să aibă un trai mai bun, să meargă la o școală mai bună, dar nu știu dacă o să am posibilitatea.” (focus group)

Investiția în educația copiilor a fost menționată de către toți participanții, în ciuda faptului că nu cred că în actualul context educația mai conferă securitate sau o șansă reală de reușită. Prin urmare, „nu le strică să știe ceva carte, dar trebuie să și muncească”, motiv pentru care familiile nevoiașe își trimit copiii să muncească cu ziua, de la vârsta de 14 ani.

Conform datelor din anchetă, majoritatea respondenților consideră că indiferent de ceea ce vor face, copiii trebuie să-și facă un rost „aici în sat” (45% Albota, 49% Mareș). Un sfert dintre localnicii din Albota (respectiv o treime

din Mareș) consideră că viitorul copiilor este „la oraș”¹⁴, pentru ca o treime (respectiv 20% în Mareș) să răspundă „altundeva” sau „nu știu”.

Este de remarcă că în satul centru de comună, viitorul copiilor este plasat în sat dacă resursele agricole ale gospodăriei (pământ, animale, echipamente) sunt evaluate drept bune, iar rețeaua socială este formată preponderent din relații de rudenie.

În satul cel mai izolat, plasarea viitorului copiilor în sat nu este diferențiată, în schimb nevoia de a-și construi un viitor „altundeva” este afirmată prin raportare la: 1.) dotarea gospodăriei cu bunuri moderne (TV color, frigider, mașină de spălat) și nu la resurse agricole; 2.) capitalul uman relativ al gospodăriei și nu rețelele de rudenie. Astfel, proiectează plecarea din sat a tinerilor cei cu gospodării lipsite de bunuri moderne și care în context comunitar au un deficit de capital uman (gospodării îmbătrânite, cu număr mare de dependenți, cu nivel de educație al adulților sub cel mediu pe comunitate și în care femeile adulte nu sunt ocupate în domenii neagricole).

Este deci vizibil că dacă Albota este atractivă mai ales prin caracteristici specifice lumii rurale (resursele agricole și rețele active de rudenie), satul Mareș respinge pe criterii mai degrabă urbane (dotarea cu bunuri moderne și un minim necesar de capital uman). Dacă punem această informație în relație cu strategiile proiective dominante, putem afirma că Albota este atractivă ca loc ce asigură supraviețuirea, în timp ce Mareș este respingător pentru cei care nu reușesc să „consume în rând cu lumea”.

Capital uman comunitar

În concordanță cu definiția utilizată la nivelul individului, capitalul uman comunitar îl considerăm structurat pe trei mari dimensiuni: capitalul biologic, starea de sănătate a populației și capitalul educațional. În acest sens, prezentăm în continuare structura și evoluția demografică a populației din cele două sate studiate, ale comunei Albota.

Primele date referitoare la populația comunei datează din 1882¹⁵. La acel moment în Albota trăiau 500 de locuitori în 166 familii, iar în Mareș 922 de locuitori în 230 de familii. După 1920, datele sunt numai la nivel de comună și indică o evoluție demografică crescătoare, întreruptă numai în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial. Între 1965 și 1966 are loc următoarea scădere mai importantă de populație (de la 4080, la 3890 locuitori), explicată prin emigrarea spre orașe, în special Pitești, situația revenind la tendința crescătoare până în 1970. Al doilea val de emigrări, mai puternic decât primul, a avut loc între anii 1985 și 1989, când populația comunei scade de la

¹⁴ Intenție de a părăsi satul își exprimă numai 3 persoane din Albota și un singur mareșan.

¹⁵ Gh. Barbu, *Monografia „Albota 500”*, p.46. Datele citate sunt preluate din Marele Dicționar Geografic al României, ediția 1898, p 43-44. Datele referitoare la perioada 1882-1920 lipsesc.

4950 la 4320 locuitori. După 1989, trendul descrescător se continuă dar într-un ritm mai lent, populația comunei ajungând la finele anului 1998 la 3758 locuitori. Structura pe sexe sau cea pe vârste nu diferențiază comuna în ansamblul general al mediului rural românesc.

Înainte de anii '60, în Albota rata natalității a fost ridicată, dar a fost dublată de o rată înaltă a mortalității infantile. Istoria unui localnic, născut în 1932, mezin al unei familii cu 10 copii, redă evoluțiile demografice, plasându-le în contextul cultural specific. „Din cei 10 copii, numai 6 au rămas în viață, situație frecventă în acele vremuri. Așa am rămas 4 fete și 2 băieți, dintre care eu eram cel mai mic. Pe atunci nu se puneau accent pe învățatură, așa că cele patru surori au absolvit mai puțin de 4 clase, dar știu să scrie și să citească. Dintre toate surorile, cea mai bătrână care nu a făcut școală, a făcut 5 copii, cele care s-au măritat mai târziu au făcut 3, 2 și unul. În măsura în care s-au asprit lucrurile și, mă rog, întreținerea copiilor a început să devină o problemă, s-au limitat la mai puțin pentru că așa au impus timpurile. Toate fetele sunt stabilite aici în sat și toate casele lor sunt făcute cu contribuția lui tata și a mea după ce m-am ridicat cât de cât. Ajutor cu lemne, cu boi, cu căruța, cu bani, cu meseriașii, mă rog, cu tot ce-a fost nevoie..” (localnic)

Cu cât sora era mai mică, cu atât s-a măritat mai târziu, a absolvit mai multe clase și are mai puțini copii, aceasta pare să fie norma comunitară.

După liberalizarea avortului, în 1990, natalitatea a început să scadă, în prezent fiind 30-40 de nașteri. Sporul natural a fost zero în 1996, din 1997 devenind negativ, în 1998 înregistrându-se la nivelul comunei 41 de nașteri și 60 de decese. După cum reiese din interviul cu doctorița S. sunt mulți copii care sunt născuți la Pitești și crescuți la Albota la bunici, pentru ca apoi să urmeze școala la Pitești. Deci, numărul nașterilor este chiar mai mic, o parte dintre copii fiind doar înregistrați pe perioada 0-1 an în Albota.

Morbiditatea a crescut în Albota în special prin TBC, cel mai puternic afectați fiind copiii. Există în sat câțiva bolnavi de TBC activ și, de asemenea, familii cu mulți copii, care au TBC și constituie „adevărate focare” de transmitere a bolii. Efectele întârziate ale poluării de la Combinatul Petrochimic Pitești (care actualmente funcționează la capacitate minimă) au început să devină vizibile, întreaga patologie respiratorie de vecinătate accentuându-se la nivelul comunei.

La recensământul din 1992, familiile nucleare (cuplu cu copii), reprezentau 58% din total, 20% fiind cuplu fără copii. Majoritatea familiilor au cel mult 4 membri, numai 11% din total având între 5 și maxim 10 membri. Familiile monoparentale reprezentau 8% din numărul total de familii. Cuplurile neligitime sunt cazuri izolate, iar mame sub 18 ani și necăsătorite nu sunt. După spusele medicului, „cea mai mare parte dintre copii trag să ia la liceu, mănâncă cartea și se nasc în familii organizate”.

Numărul mediu de clase absolvite pe locuitor adult este de 7,20, conform datelor din recensământul populației din 1992. Datele din 1999, culese pe eșantioane reprezentative, indică un stoc¹⁶ de educație al gospodăriilor mai mare, de 8,8 clase absolvite în medie pe adult la Albota și 8,1 la Mareș, diferența dintre sate nefiind semnificativă. De altfel, directoarea școlii, venită în comună cu 17 ani în urmă, spunea „marea majoritate a copiilor urmează școli profesionale, nu au urmat studii superioare, dar sunt meseriași buni, în meserii bănoase.” Investiția în educația copiilor este o strategie generalizată la nivelul comunei, ceea ce denotă un potențial ridicat de regenerare a capitalului comunitar albotean.

Considerăm, de asemenea, practicile de timp liber, credințele și optimismul sătenilor subsumate conceptului de capital uman comunitar, căci ele formează un nucleu comportamental-valoric ce orientează generarea și actualizarea acestuia.

Practicile de timp liber ale localnicilor din cele două sate sunt foarte asemănătoare. În ceea ce privește consumul cultural, numai urmărirea emisiunilor TV sau radiofonice sunt frecvente, fiind practicate de peste 60% dintre localnicii fiecărui sat. Deplasările la oraș sunt realizate săptămânal de mai mult de jumătate dintre gospodăriile studiate, dar sunt pentru cumpărături, și nu pentru distracție, și nici pentru comercializarea propriilor produse agricole. Vizitele în alte sate, din afara comunei, sunt specifice albotenilor, care merg să-și viziteze rudele. De sărbători se merge la biserică, posturile se țin doar în parte, dar zilele nelucrătoare de sărbătoare religioasă sunt respectate de către majoritatea localnicilor. Interesant este că în satul centru, prin comparație cu satul izolat, sunt suprareprezențați atât cei ce frecventează biserica în fiecare duminică (19%), cât și cei care nu o frecventează deloc (14%). Altfel spus, satul centru este mult mai eterogen în ceea ce privește comportamentul religios, conținând atât comportamente de tip tradițional, cât și de tip urban.

Localnicii celor două comunități cad de acord asupra faptului că „nu prea sunt mulțumiți” cu felul în care trăiesc. Nemulțumirea cu resursele monetare este generalizată, în contextul unei gospodării dotate cu bunuri și echipate cu resurse agricole doar „așa și așa”. În acest mediu subiectiv, ambele comunități se „sparg” în trei grupuri aproximativ egale de optimiști, pesimiști și localnici care consideră că la anul vor trăi „la fel”.

Combi-nația dintre resursele naturale ale comunității (incluzând aici și apropierea de oraș) și capitalul uman ridicat este unul dintre factorii care explică de ce în comuna Albota, spre deosebire de restul țării, lipsa locurilor de muncă nu este definită drept problemă comunitară.

---

¹⁶ Rezultatul este confirmat și de nivelul mediu al respondenților, care este de 8,2 clase absolvite. Altfel spus, stocul educațional comunitar a avut o tendință crescătoare între 1992 și 1999.

Instituții locale de generare și recuperare a capitalului uman comunitar

Instituțiile de generare și recuperare a capitalului uman care funcționează în comună sunt trei școli și un dispensar uman. Dispensarul funcționează într-un sediu nou, dat în folosință în 1994. Acesta este deservit de trei medici de familie și de 4 cadre medii. Stomatologul și pediatrul au părăsit comuna. Oamenii vin la dispensar, fiind stimulați de rețetele compensatorii, „se întâmplă să vină numai să întrebe dacă mai dăm gratuit.” În deplin acord cu pacienții, dintre problemele menționate de către medicul primar rețetele compesate dețin locul principal. Numărul acestora este foarte redus, de numai 30, ceea ce face necesară existența unei strategii de eliberare, prioritate având bolnavii cronici și copiii din familiile sărace.

A funcționat un punct farmaceutic particular, dar în 8 luni a vândut de doar 800 de mii de lei. La început, oferta consta în medicamente de bună calitate care nu se vindeau datorită prețurilor ridicate, ulterior oferta fiind schimbată în medicamente românești de strictă necesitate și ieftine. Dar schimbarea ofertei nu a transformat farmacia într-o afacere profitabilă, fapt care a determinat închiderea acesteia. Accesibilitatea la medicamente era (și este) foarte redusă pe plan local, pe vremea farmaciei, deoarece aceasta funcționa doar o oră pe zi, iar în prezent, pentru că achiziționarea de medicamente presupune deplasarea la Pitești.

Cele trei școli sunt distribuite câte una în fiecare sat. Școlile au cadre didactice calificate, nici unul dintre acestea nefiind suplinitor. Copiii merg la grădiniță și la școală, neexistând cazuri care să stea acasă peste opt ani. Problemele majore se referă la lipsa manualelor¹⁷ școlare și la programul încărcat al copiilor – „Nu-și fac temele acasă pentru că acasă au treburi, merg cu vacile sau muncesc cu ziaua în agricultură. Uneori mai și lipsesc pentru a munci, căci sunt dintre ei care muncesc pentru mâncare” (Directoarea școlii). Tocmai de aceea, în școală se desfășoară diferite acțiuni de ajutorare, în care cadrele didactice se implică activ – copiii mai avuți sunt încurajați să dea din mâncarea lor și celor mai nevoiași, sau să aducă haine sau pantofi mai vechi, pentru aceștia. Din perspectiva beneficiarilor acestor acțiuni, pentru copii, ele sunt prilej de bucurie, în timp ce pentru majoritatea părinților ele reprezintă „pomană” ce nu poate fi acceptată. În plus, școala acordă 20 de burse¹⁸ sociale, copiilor proveniți din familii mai numeroase, cu puțin pământ, care au rezultate școlare bune.

Precum în majoritatea școlilor din mediul rural, dotarea este punctul slab. Materialul didactic este obținut prin autodotare, „am păstrat și am

¹⁷ Manuale au fost distribuite gratuit doar pentru 30% dintre copii.

¹⁸ Conform noii metodologii de acordare a bursei școlare, sunt eligibili numai școlarii cu media generală peste 7. Directoarea școlii de centru a ținut să precizeze că această lege duce la crearea unui cerc vicios, atât timp cât „ceri unui copil dintr-o familie dezorganizată, adesea bătut, să învețe bine”.

reparat”. Au luat mochete vechi de la o altă instituție care a găsit fonduri pentru înlocuire. Au găsit un maestru, care a realizat reparații ca sponsorizare. Pentru a reduce cheltuielile curente din buget, directoarea a angajat un om pentru toate operațiunile de renovare și întreținere. Desigur că din acest motiv, nimic nu este nou, totul este mai degrabă o improvizație, iar calitatea reparațiilor seamănă a cârpeală. În contrast cu dotările deficitare sunt, pe de o parte, rezultatele bune ale elevilor din comună, care până în acest an școlar au urmat în proporție¹⁹ de 100% cursurile de liceu sau profesională și, pe de altă parte, planul managerial al directorului al cărui element central îl constituie achiziționarea unui calculator²⁰.

Surse de venit

Cum se descurcă oamenii din Albota? Sursele de venit disponibile sunt în relație directă cu resursele pe care le oferă mediul comunitar. Pe de altă parte, sursele de venit accesate sunt condiționate de capitalul uman al individului și al comunității. Mediul albotean oferă multiple oportunități, iar calificarea localnicilor, contactul lor permanent cu mediul alogen conferă comunei un caracter de spațiu deschis în care indivizii combină veniturile non-monetare din agricultură, cu salariu, diverse transferuri sociale și surse informale. Conform datelor de anchetă nu există în această privință diferențe semnificative între cele două sate studiate, strategia economică de tip combinatoric fiind generalizată. Din interviuri rezultă cu claritate activitățile ce compun portofoliul economic comunitar, precum și istoria acestuia.

Surse de venit de tip agricol

Cu mai bine de 100 de ani în urmă, portofoliul economic albotean avea un caracter exclusiv agricol. „Principala îndeletnicire era agricultura, ponderea cea mai mare a plantelor de cultură fiind constituită din porumb și grâu. Urmau în ordine, pădurile, pășunile și livezile cu pruni.” (Monografie, p.57)

În satele Mareș și Cerbu existau doi moșieri, proprietari de mari suprafețe de teren agricol și silvic, iar în Albota, era un singur moșier, în partea de sud a satului (Morlovani), pe moșia căruia lucrau țărani iobagi, în timp ce partea de nord (Moșneni) era locuită de țărani moșneni. Pământul aflat în

¹⁹ Ponderea copiilor care au continuat școala după terminarea clasei a 8-a a fost estimată la nivel național la 50%, în 1998, ceea ce scoate în evidență atât rezultatele școlilor albotene, cât și propensiunea localnicilor spre investiție în educația copiilor.

²⁰ Școala a organizat în 1998 cursuri de operare pe computer, în colaborare cu o firmă bucureșteană.

gospodăriile particulare provine fie din moșteniri (suprafețe foarte mici de teren), fie din împrumutări.²¹

Tabelul nr.5

Distribuția gospodăriilor după terenul agricol în proprietate (1999)

Suprafața de teren agricol în proprietate	Comună	Albota inclusiv Gura Văii	Mareș inclusiv Frățești	Cerbu
sub 0,5 ha	30%	30%	16%	49%
0,5 – 1 ha	18%	20%	19%	14%
1 – 3 ha	33%	25%	53%	24%
peste 3 ha	17%	10%	29%	18%

Notă: Lipsesc date referitoare la 2% dintre cele 1617 gospodării ale comunei.

Sursa: Cadastrul comunei Albota.

În satul Albota, distribuția²² gospodăriilor după suprafața de teren agricol în proprietate este asemănătoare cu cea existentă la nivelul comunei. Spre deosebire, în satele Mareș și Cerbu distribuția este modificată semnificativ. Dacă în Mareș numai 16% dintre gospodării au mai puțin de 0,5 ha de teren agricol în proprietate, în Cerbu 49% sunt în această situație. Autoritățile locale au declarat că suprafețe foarte mici de teren au numai familiile tinere, pământul fiind înregistrat în proprietatea părinților. La acest aspect se mai adaugă practica destul de răspândită în Albota de declarare a proprietăților pe numele unei rude care este veteran de război (estimativ 150 persoane), aceștia fiind scutiți de la plata impozitelor. Datele referitoare la structura populației pe vârste nu au fost obținute, prin urmare nu putem verifica dacă decalajul dintre cele două sate este aparent, fiind în fapt efect al bătrâneții/tineretii populației din Mareș, respectiv Cerbu. Analiza de variație unidimensională, realizată pe întregul eșantion Albota - Mareș a evidențiat că într-adevăr vârsta medie a adulților din gospodăriile cu mai puțin de 0,5 ha este de 41 ani, statistic semnificativ mai mică decât cea a celorlalte, care în medie depășește 50 de ani.

Conform datelor din ancheta²³ pe bază de chestionar, gospodăriile din Albota lucrează în medie 3,5 ha de teren, iar cele din Mareș 4 ha, diferența nefiind statistic semnificativă. Opt gospodării din cele 38 ale eșantionului albotean și două din totalul de 35 gospodării mareșene au declarat că nu

²¹ La nivelul comunei au avut loc trei valuri de împrumutări: în 1864, cea a clăcașilor care munceau pământul moșierilor, în 1922, cea a țăranilor, în care loturile de pământ erau cumpărate de la stat, și ultima, în 1945, când au fost împrumutați țărani săraci, cu pământ de pe moșiile existente.

²² Tabel 9, Anexă.

²³ Respondenții nu au trebuit să menționeze suprafața de teren în proprietate, ci suprafața lucrată efectiv de către membrii gospodăriei, fie aceasta în proprietate, primită de la rude, cumpărată sau luată în arendă.

lucrează pământ. Toate aceste gospodării au în schimb animale și venituri monetare din salarii sau pensii de stat, numai 3 dintre ele având un venit monetar pe persoană sub pragul inferior al sărăciei (280.234 lei).

Distribuția gospodăriilor după suprafața lucrată diferă sensibil de cea după suprafața de teren agricol în proprietate (înregistrată în Cadastru), în ambele sate incluse în anchetă. Gospodăriile cu mai puțin de 0,5 ha reprezintă 53% din subșanționul Albota, respectiv 37% în Mareș. Dacă ponderea gospodăriilor cu teren agricol sub jumătate de hectar aproape că se dublează, procentul celor care lucrează peste 3 ha se reduce de 2 ori în Albota (5%) și de 3 ori în Mareș (9%).

Oricum, problema pământului ca principală resursă agricolă în lumea satului trebuie interpretată în contextul în care „Lumea ar da pământul în arendă, dar nu-l ia nimeni, nici AGROMEC-ul, pentru că nu există profit și se lucrează în pierdere” (inginer agronom, sat Mareș). Această opinie este împărtășită de o parte importantă a localnicilor, fiind frecvent repetată în interviuri. În condițiile în care dublează un deficit de resurse monetare, necesare achiziționării inputurilor agricole, devine explicabil nivelul redus al comportamentelor de investiție agricolă, investițiile fiind realizate de altfel în mare parte prin utilizarea cupoanelor:

- numai un sfert dintre mareșeni și doar 2 cazuri din Albota au achiziționat semințe tratate;
- numai 11% din Mareș, respectiv 26% din Albota au apelat la lucrări agricole mecanizate;
- îngrășămintele au fost procurate de către o pondere mai mare de respondenți 66% în Albota și 80% în Mareș;
- nici un alt fel de investiție agricolă nu a mai fost realizată decât de către un 1 mareșan și 2 alboteni care au cumpărat medicamente pentru animale.

Mai mult, intențiile de investire exprimate de către localnici pentru anul agricol 1999 sunt similare cu comportamentul din 1998, fără nici o diferență semnificativă între cele două sate.

Tabelul nr.6

Intenții de investiție în agricultură, în anul 1999

Intenționează să	Albota + Gura Văii	Mareș + Frățești
cumpere semințe tratate	18%	17%
cumpere îngrășămintă chimice	63%	86%
plătească pentru lucrări agricole mecanizate	29%	14%

Creșterea animalelor este al doilea tip de activitate agricolă foarte răspândită și cu tradiție în comună, aceasta fiind favorizată și de existența suprafeței importante de pășuni și fânețe. Pe vremuri, albotenii erau numiți

lăptării orașului Pitești. „Femeile din Albota plecau în jurul orei 5 dimineața, cu coșurile pe cap sau cu cobilițe în spinare, pentru a-și vinde laptele sau alte produse” (Monografie). Numărul capetelor de vită mare deținute de către populație a cunoscut o scădere continuă, fie acestea bovine sau cabaline. Astfel, dacă în statisticile din 1887, la nivelul celor trei sate figurează 2497 de capete de vită mare în 490 de gospodării, în 1999 sunt înregistrate 2014 vite mari în 1617 gospodării. Distribuția pe cele trei sate ale actualei comune era, în 1887, net în favoarea Albotei, unde reveneau în medie 3 capete de animale, pe locuitor, aproape dublu față de cifrele corespunzătoare pentru Cerbu (1,7) sau Mareș (1,08).

Pentru anul 1999, datele anchetei permit doar comparația între Albota și Mareș. Diferența dintre gospodăriile celor două subșantioane este statistic semnificativă, indicând că gospodăriile mareșene dețin în medie 2,4 unități convenționale de vită mare, în timp ce albotenii au în medie numai 1,5. Cu alte cuvinte, în privința animalelor, în ultimii 110 ani, decalajul Albota – Mareș s-a răsturnat. Este explicabil dacă ținem cont, pe de o parte, de existența în Mareș a unei suprafețe mai mari de teren arabil, deci oportunități mai mari de producere a hranei necesare creșterii animalelor și, pe de altă parte, de relativa izolare a satului Mareș față de drumul european și față de oraș, care restrânge oportunitățile localnicilor cu privire la practicarea de activități economice cu caracter neagricol.

Înainte de 1989, suprafețe importante erau acoperite cu livezi de pruni, multe dintre ele desființate în primii ani după revoluție, ca apoi să fie replantate²⁴. Producerea țuicii este foarte răspândită, în jur de jumătate din familiile comunei având alambicuri de țuică. Apicultura este o activitate de tip agricol care s-a restrâns drastic după 1989. Dacă în 1990 erau peste 2500 de familii de albine în stupi sistematici, dintre care 60% erau duși în pastoral, în prezent numai șapte gospodării mai au stupi și numai două mai practică pastoral apicultura. De altfel, au dispărut din comuna Albota migrațiile de stupari din alte părți ale țării, altă dată frecvente.

Ce fac localnicii cu produsele agricole pe care le obțin? În primul rând își asigură o parte din consumul familiei – în medie 37% din consumul familiilor albotene, respectiv 43% în cazul mareșenilor. Este de remarcat că nu sunt practicate în nici unul dintre cele două sate nici schimbul produselor contra altor produse sau servicii și nici oferirea unei părți din produse, rudelor sau prietenilor. Vânzarea de produse agricole are un nivel extrem de redus, de numai 13% în Albota, fiind nul în Mareș. Satul periferic, caracterizat prin accesibilitate redusă la piața urbană, este defavorizat în ceea ce privește oportunitățile pe care le oferă localnicilor de a scoate profit monetar din activitățile agricole.

²⁴ Respondenții din ambele sate au declarat că nu au plantat pomi în 1998, și nici nu intenționează în anul 1999. Cu alte cuvinte, fondul pomicol al comunei nu pare să aibă șanse de dezvoltare.

În concluzie, astăzi în comuna Albota, în agricultură nici nu se investește, nici nu există intenția de investire, iar produsele nu sunt convertite în bani, ceea ce denotă că practicarea agriculturii este doar o modalitate de subzistență și nimic mai mult.

Surse oficiale de venit, de tip neagricol

Încă din perioada anterioară colectivizării, în 1947, un grup de 15-20 de alboteni au optat pentru munca în fabricile particulare din Pitești sau alte orașe. Acesta a fost momentul în care portofoliul economic comunitar a început să conțină și alte activități în afara celor agricole. După colectivizare, când țărani au rămas fără pământ în proprietate, iar munca la CAP era foarte prost plătită, în contextul apropierei de Pitești, oraș mare, puternic industrializat, procesul de migrare profesională s-a accentuat, devenind regulă la nivelul tinerilor, atât fete cât și băieți. Astfel, dacă în 1980 din totalul de 4855 de locuitori ai comunei 20% erau navetiști la oraș, numărul acestora a crescut continuu până în 1989 (1274 navetiști), pentru ca apoi să urmeze tendința²⁵ descrescătoare manifestată la nivel național, dar cu un ritm inferior acesteia, numărul navetiștilor din 1999 reprezentând 61% din valoarea corespunzătoare anului 1989. Cu alte cuvinte, dacă până în 1989 migrarea profesională era dinspre agricultură-sat înspre industrie-oraș, începând cu 1990 fluxul migrațional s-a inversat. Acest proces este reflectat și de dinamica structurii populației după statutul ocupațional.

La momentul recensământului din 1992, categoria de ocupații, care includea 39% din totalul populației, era dominantă în comună. 25% dintre persoanele ocupate erau muncitori salariați, 6% țărani individuali și restul de 8% erau distribuite pe alte categorii socio-economice: patroni (6 cazuri), meseriași sau comercianți (18 cazuri), liber profesioniști, funcționari sau intelectuali salariați. Categoria de populație inactivă de maximă reprezentare era cea a pensionarilor (22% din totalul populației), urmată de elevi (15%) și casnice (11%). Compararea structurii existente în 1992 cu cea prezentă (1999) pune în evidență că în ultimii șapte ani au avut loc trei procese complementare, toate având amploare mai deosebită în satul periferic Mareș.

Ne referim la:

- micșorarea drastică a ponderii ocupațiilor;
- creșterea ponderii pensionarilor;
- creșterea ponderii șomerilor sau persoanelor fără loc de muncă și fără venituri.

Cu privire la statutul de salariat este semnificativă diferența dintre sat centru de comună, cu accesibilitate ridicată la piața locurilor de muncă a

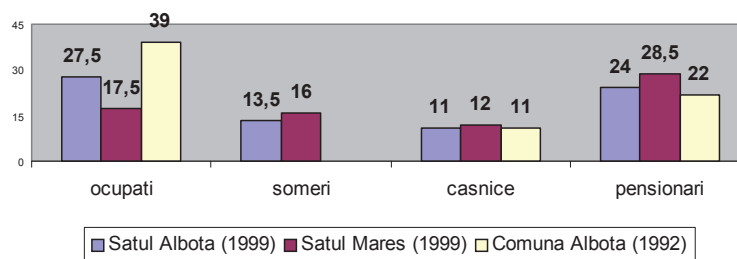
---

²⁵ Ocuparea ca salariat în agricultură cunoaște aceeași tendință, chiar mai accentuată datorită desființării CAP-ului (de la 760 persoane în CAP, în 1980, la 152 persoane în 1999 la Stațiunea de Cercetare și la IAS).

orașului mare din apropiere și satul periferic, cu accesibilitate redusă. În ambele sate există gospodăriile²⁶ care includ una sau două persoane disponibilizate, dar în Albota un salariu corespunde, în medie, la două persoane de vârstă activă, în timp ce în Mareș, în medie, 4 activi corespund la un salariu. Mai mult, o parte dintre cei disponibilizați, care nu au găsit un loc de muncă, au încheiat perioada de eligibilitate pentru ajutorul de șomaj sau alocația de sprijin, fiind în prezent persoane fără nici un venit oficial. Astfel, la nivelul celor două șașantioane 50% dintre gospodăriile din Albota, respectiv 63% din Mareș includ cel puțin un membru care în luna anterioară studiului nu a avut nici un fel de venit monetar.

Graficul nr. 3

Dinamica structurii populației²⁷ după statutul ocupațional

Iată cum descrie medicul primar al comunei acest proces de revenire profesională în comună: „Din 1997 a început un val de șomaj la segmentul de vârstă 40-50 ani... Majoritatea au 2 copii și au rămas într-un salariu și acela mic, fiind de muncitor. A crescut numărul lor în 1997 și acum familii la care nu mă așteptam au venit pentru adevărul de șomaj. Dar nu au stat, au tot căutat. Lucrează la turc, le-a făcut carte de muncă, cu 400-500 de mii, ca necalificați. Mai este și fabrica de ulei cu vreo 20 de oameni. Populația activă, majoritatea erau navetiști, acum caută de lucru în comună, chiar și cu ziua²⁸.”

Pe de altă parte, în cele două sate, majoritatea pensionarilor practică agricultura, și anume: „au cumpărat o vacă sau două de la care au laptele de predat la ICIL și mai pot crește și un vițel pentru carne, pe care pot să-l vândă la stat. De la 2 vaci au 20 l de lapte (2800 lei pe litru) și cu banii de pe ei și de pe

²⁶ În Albota, 32% dintre gospodăriile includ persoane disponibilizate, iar în Mareș 23%. Diferența semnificativă constă în faptul că numai în Mareș, disponibilizații sunt concentrați (71,4%) în gospodăriile aflate în sărăcie severă.

²⁷ Ponderile din figură se referă la întreaga populație care trăiește în gospodăriile participante la anchetă. Dacă se consideră numai respondenții, atunci ponderile sunt raportate numai la persoanele de 15 ani și peste, caz în care ponderea pensionarilor devine de 37% în Albota, respectiv 46% în Mareș.

²⁸ Pentru o zi de muncă se pot câștiga 30 mii de lei, mese și țuică.

carnea de vițel (2-3 milioane) sunt oameni care au depus la Bancă și acum, mulți au 10-15 milioane.” (Primar)

În concluzie, după o perioadă în care elementele centrale ale portofoliului economic deveniseră activitățile în industrie, odată cu Legea 18/1991 (Legea Fondului Funciar) și cu restructurările care au loc în industrie are loc o revenire la munca în agricultură pe propriul teren agricol, la nivelul tuturor categoriilor de vârstă.

Surse sociale de venit

Simultan cu creșterea în importanță a activităților agricole, după 1989, are loc și un proces de diversificare a portofoliului economic comunitar prin apariția firmelor private și prin apelul la transferuri sociale. Astfel, șomerii „fac ei șmecheria aia de iau adevărul de la noi, că l-a băgat întreprinderea în șomaj și de fapt lucrează la particular. Nu sunt cazuri de șomeri la noi. Sunt în evidență la Oficiul Forței de Muncă, dar e fictivă treaba pentru că lucrează în comună, dar fără carte de muncă, ca să-și poată lua și șomajul.” (Primar)

Referitor la transferuri sociale, diferența dintre cele două sate nu este semnificativă, în satul periferic existând totuși un număr mai mare de pensii CAP, ca rezultat al ponderii mai ridicate a populației ocupate în agricultură, înainte de 1989.

Surse informale de venit

Activitățile economice informale sunt o constantă a portofoliului albotean, schimbările generale de după 1989 determinând însă schimbări și în privința acestora. De la furtul de la CAP²⁹, frecvent menționat în povestirile despre perioada anterioară lui 1989, la activități nou apărute, favorizate de noul context politico-economic, cum ar fi traficul de frontieră sau activități care s-au dezvoltat și au fost parțial sau total oficializate. Activitățile economice informale reprezintă fie surse de venit monetar sau non-monetar care să completeze veniturile din surse oficiale, fie surse de capital inițial, necesar deschiderii unei mici afaceri.

„Aici au existat dintotdeauna afaceri. La aștia nu le stau călcâiele până nu fac ceva, pe lângă acel ceva de bază. Au fost foarte mulți care odată au simțit că se descătușează (după 1989, n.n.), unii n-au avut curajul, unora tot le mai e teamă de ruși, că vor veni și vor păți iar ce-au pățit. ... 1. Aici a fost prima dată o presă de făcut cărămidă. Am contribuit cu toții, dar mintea a fost a lui Gică Ministeru. Presa avea mijloc de locomotie propriu și ne deplasam cu ea prin comună și făceam 10 mii de cărămizi pe zi. 2. Și mai departe, după 1990,

²⁹ De exemplu: „Înainte (de 1989), important era să ai trei pruni în curte că mai completeai cu ce avea CAP-ul, că puteai oricând să justifici că prunele sunt din prunii tăi. Dar precis prunii tăi îi făceai gem și pentru țuică luai tot de la CAP. Deci asta era regula, era hojție ...” (*localnic*). Această activitate a dispărut odată cu desființarea CAP-ului.

cei cu simigierii s-au dezvoltat, au început să-și pună faianță, cuptoarele și le-au modernizat. A fost perioada aia când toată lumea fura și atunci toți și-au făcut cuptoare de șamotă, pentru că aici trebuia să se facă depozitul ală mare de cenușă și au avut acolo șamotă depozitate întregi. Toate le găsiți prin cuptoare pe la Albota. Așa numărul de cuptoare a ajuns să fie atât de mare. ...3. Și apoi, au făcut Turcia. ... micul comerț cu Ungaria, cu Iugoslavia.” (Primar)

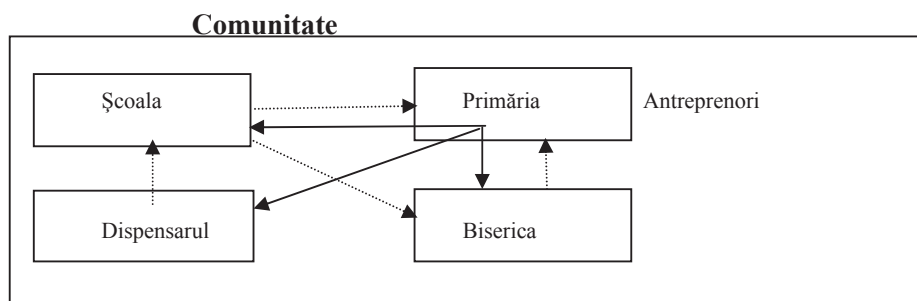
Conform declarațiilor respondenților la chestionar, 13% dintre gospodăriile albotene și 14% dintre cele mareșene includ în portofoliul lor venituri monetare informale. Activitățile informale cel mai frecvent practicate sunt cele de completare a veniturilor, care urmează logica supraviețuirii, și nicidecum cele de acumulare orientate de logica dezvoltării. 27 de subiecți din satul Albota și 26 din Mareș declară că „oamenii din această comună pentru a câștiga un ban în plus” muncesc cu ziua fie în agricultură, fie în construcții, fie la privatizați, fie oriunde gălesc. Această imagine de comunitate ce lucrează cu ziua reflectă flexibilitatea și mobilitatea locuitorilor, dar și existența de oportunități care însă sunt extrem de fluide și nu permit proiectarea de strategii pe termen lung. La întrebarea „Cine sunt zilierii?” pusă pornind de la ipoteza că munca cu ziua este un semn al sărăciei, răspunsurile primite au fost similare acestuia: „Cum cine? Toți. Nu există un grup anume de zilieri. Când am nevoie, mă duc și întreb pe oricine. Dacă și-a terminat treaba, atunci precis vine, dacă dai mâncare bună și țuică de soi. Altfel, îți merge vorba și nu-ți mai vine nimeni.” (localnică, sat Mareș)

Interacțiuni între instituțiile locale

Comuna beneficiază de o rețea instituțională funcțională și articulată. Toți intervievații studiului au apreciat că instituțiile funcționează și cooperează, dincolo de simpatii politice, relații între lideri și momente de tensiune. Mai mult, corupția nu constituie o temă referitor la nici una dintre instituțiile locale. Dintre toate instituțiile locale au fost incluse în studiu: primăria, școala centru (coordonatoare a tuturor celorlalte și a grădinițelor), dispensarul și biserica³⁰. Schematic relațiile dintre ele pot fi figurate astfel:

---

³⁰ Dintre cele cinci biserici ale comunei, a fost selectată cea declarată monument istoric, preotul acesteia fiind cel mai implicat în viața comunității de după 1989. Biserica este din satul centru de comună fiind poziționată central, chiar lângă primărie, școala centru, poliție și dispensar.

Între primărie și antreprenori există intersecție, datorită primarului și viceprimarului care joacă și rolurile de antreprenori. Rolul cheie îl deține primarul, care asigură și medierea dintre comunitate și mediul exterior. Instituția care articulează rețeaua și mediază relațiile acesteia cu antreprenorii este primăria. Relațiile dintre primărie și celelalte instituții locale sunt asimetrice, primăria fiind donatorul, iar celelalte instituții beneficiarul.

Primărie ↔ *Școală*

Deși primul primar ales democratic (în 1990) a fost un profesor, relațiile dintre cele două instituții au fost „reci” până la intrarea în funcție a actualului primar (1996). Deoarece "cine are carte are parte și copilul trebuie să aibă condiții să învețe" primarul a dezvoltat o strategie de „sudare” a relației interinstituționale, care poate fi descrisă astfel: **Pasul 1.** încălzirea relațiilor, arătându-se interesat de rezultatele școlii, fără implicare în funcționarea internă. **Pasul 2.** s-a implicat personal în obținerea de fonduri și realizarea de investiții. A obținut sponsorizări de la antreprenori și au fost mărite fondurile alocate școlilor din comună; „banii publici” rămași la buget la sfârșit de an au fost distribuiți nu numai săracilor, ci și școlilor; s-a modernizat WC-ul; au fost schimbate uși și ferestre; au fost asigurate gratuit lemne de foc; s-a reparat acoperișul.

„Toate acestea sunt realizate cu ajutorul primăriei. Primarul ăsta mi se pare pentru școală ... ne-a acordat un buget mai generos, chiar dacă suntem de coloraturi politice diferite, el e PDSR, eu sunt PNȚCD. A promis 30 de milioane, dar ne-a dat 50. Spre deosebire de acest primar, ceilalți primari nu au prea acordat atenție școlii.” (directoare, școală centru)

Relația școală – antreprenori este mediată de către primar, atitudinea directoarei față de interacțiunea directă cu antreprenorii fiind exprimată prin „La Pomul de iarnă a venit primarul. El personal a strâns fondurile necesare cadourilor, de pe la privatizați. Ce să fac? O să cerșesc și eu, că de milă, de silă, unul mi-o da”.

Reciproc, din proprie inițiativă, cu ocazia Consiliului local ținut înainte de Anul Nou, școlarii împreună cu profesorii i-au urat primarului un Plugușor

conceput special pentru el, în care „mă și atinge unde n-am muncit, dar mă și laudă”.

Primărie —————> **Dispensar**

„Trebuie să îi ajutăm, că aceste instituții trebuie să funcționeze pe raza comunei.” (Primar) Medicul comunei povestește: „colaborarea materială evidentă a început de când a venit actualul primar. Pentru că am văzut că dorea să facă ceva, l-am exploatat. Înainte ploaua în dispensar din cauza acoperișului, până când l-am jupuit pe primar de vreo 40 de milioane și am înlocuit acoperișul, cu tablă. Deși nu au nici o obligație financiară, că noi aparținem de spital, primăria ne dă lemne, primăria ne plătește factura³¹ de lumină, în jur de 1 milion de lei/lună.” Colaborarea nu se restrânge la sprijin financiar, ci se extinde și în acțiuni³² cu caracter umanitar.

Primărie <-----> **Biserică**

Primarul s-a implicat direct în strângerea de fonduri necesare renovării³³ bisericii, monument istoric din Albota, și a celei din Cerbu. A fost făcută cancelarie, placată biserica cu gresie neagră, renovată pictura, proiectoarele care bat pe altar oferindu-le chiar el. De asemenea, deși nu frecventează biserica, primarul participă la acțiuni organizate de către biserică și împarte de sărbători pachete obținute tot din sponsorizări. Reciproc, preotul face publice locul, ziua și ora la care au loc adunările sătești organizate de primărie.

Este de menționat că relațiile personale sunt definite drept bune numai între primar și medic, cele dintre primar – directoare de școală și primar – preot fiind mai degrabă tensionate. Relațiile dintre școală și biserică se reduc la faptul că preotul predă religie la școală, iar cele dintre dispensar și școală sunt provocate fie de epidemii, fie de organizarea unor ore de igienă și educație sexuală.

Primărie <=====> **Comunitate**

Pentru a stabili agenda, primarul se consultă în permanență cu oamenii și organizează adunări³⁴ publice, la care participă, în general, 100-200 de inși.

³¹ Valoarea medie a facturii de curent este în jur de 1 milion de lei pe lună, datorită pompei electrice pentru apă curentă, pe care dispensarul o utilizează împreună cu primăria și poliția.

³² De exemplu, în cazul unei localnice, foarte grav bolnavă, căreia după ce a fost clar că viața nu-i mai putea fi salvată, i-au îndeplinit ultima dorință – un televizor color la care s-a mai uitat câteva luni. Pentru a obține banii necesari achiziției, au făcut împreună o chetă.

³³ Renovările au costat câteva zeci de milioane de lei.

³⁴ Temele adunărilor publice sunt rezumate de către primar astfel: „Le explic de ce le cer anumite lucruri, care este semnificația șanțului, cât costă o mașină de piatră, de ce le cumpărăm. Ca să știe omul de ce am luat hotărâri, ce poate să se întâmple dacă el nu le respectă, de ce trebuie să dea un

Din punctul de vedere al primarului, adunările publice au două scopuri principale:

asigurarea legitimității acțiunilor primăriei - „măsura luată fără acordul comunității ar fi neaplicabilă, că albotenii sunt catâri, chiar și atunci când îți dau dreptate, îți spun că putea totuși să fie și cum au zis ei”.

informarea și civilizarea comunității - „noi (primarul și viceprimarul) suntem oameni de sacrificiu, care am lăsat slujbe bune și am venit aici la primărie, să fim în slujba lor, să administrăm, dar și să educăm”. În acest scop, intenționează să tipărească cu ajutorul unui prieten (proprietar de tipografie la București) o pagină lunară, în care să fie publicate hotărârile Consiliului local și hotărârile de Guvern.

În situațiile în care vorba bună nu funcționează, primarul ia măsuri³⁵ care să descurajeze manifestarea comportamentului nedezirabil. „Fiecare om se duce la pășune cu vaca lui și de 4 ani mă lupt să-i conving. El se duce cu vaca, nevastă-sa cu oaia și cu scăunelul după ei. În islazul comunal sunt 50 de vaci și 50 de oameni cu ele și aceasta înseamnă timp mort. Le-am spus să facă cu rândul cum se face în alte comune, dar nu au vrut. Le e teamă că alții nu ar avea la fel de bine grijă de vaca lor și acesteia i-ar scădea productivitatea. ... Singurii care mi-au ascultat sfatul sunt cei din cătunul Dumitrești. Ei au rând și le vine rândul o dată la 2 săptămâni. ... Încerci să-i organizezi și ei nu vor. Așa că am trimis un om să lase, pe tot islazul, doar un pom.”

Povestea islazului de la Frățești este însă cea care ilustrează cel mai clar modul de lucru al primarului cu oamenii, strategia pe care o dezvoltă pentru a se face înțeles și ascultat. Din perspectiva primarului, islazul reprezintă „una dintre întâmpinările mele, să vadă țaranul că eu am grijă de el, că mă preocupă soarta lui financiară, că dacă nu, îl găsesc la ușa primăriei cu dosare pentru ajutor social.” Prin urmare, de la intrarea în funcție a demarat acțiunea de însămânțare a islazurilor și pășunilor. Fondurile necesare acestei acțiuni se strâng de la populație, fiecare gospodărie care dorește să participe cu propriile vaci la islazul comunal fiind obligată să plătească o taxă de învoire³⁶. Spre

---

milion la gaze, ce avem în perspectivă să facem, de ce am oprit iluminatul public, ce am face cu banii economisiți astfel pe timp de vară, ce facem cu banii dacă el are șanțul făcut și nu mai vine apa pe drum și se păstrează drumul, banii ăștia unde merg. Unde ne-am propus noi să mergă. Este imposibil să nu înțelegi dacă ți se explică frumos ce s-ar face cu toți acești bani economisiți, dacă noi ne îngrijim șanțul. Îi rog să ne spună ce mai e de făcut.”

³⁵ Nu amendează niciodată, „pentru că să umbli la buzunarul oamenilor e cam mult”.

³⁶ „învoi” înseamnă să ai voie să participi cu vacile la islazul comunal. Participare = un sac de îngrășămintă pe cap de vită mare = 80.000 lei = 3000 lei/l lapte X 10 l/zi/vacă X 3 zile. Deci, cu laptele vândut pe trei zile scoate suma de bani dată pentru învoitul pe un sezon.

Acțiunile primarului care țintesc islazurile comunale sunt receptate pozitiv de către localnici, dovadă fiind evoluția numărului de plătitori de taxă de învoire, după 1996. Astfel, comparativ cu anul 1995 când, la nivelul comunei, doar 197 de vaci erau învoite, numărul acestora a crescut la 348, în 1998, localnicii din Frățești fiind într-adevăr cei care au evoluat cel mai spectaculos, de la nici o vită, la 39 de vite.

deosebire de ceilalți, locuitorii cătunului Frățești refuzau să plătească participând totuși pe islazurile altora, fapt care a impus inițierea unei acțiuni de restabilire a ordinii. Descrisă de către primar, acțiunea sa a urmat câțiva pași bine definiți:

pas 1: demonstrație de autoritate	„Ca primar trebuie să ai o ținută, deci m-am îmbrăcat frumos, am verificat listele electorale și am văzut că mă votaseră doar trei inși. Atunci mi-am spus – deci nu știu nimic despre mine, să le arăt eu cine sunt. M-am dus acolo, i-am urmărit și am găsit câțiva cu vacile pe islazurile pentru a căror ierbicidare plățiseră alți oameni. Le-am făcut procese verbale de amendă și i-am speriat mergând cu polițaiul.”
pas 2: demonstrație cu caracter educativ	„Dar primăvara, am luat din cota celorlalte islazuri (bani plățiți de alți localnici) și am dat cu îngrășămintele o fâșie din întregul lor islaz, să vadă ei ce înseamnă îngrășămintele”.
pas 3: persuasiune cu vorba bună	„Atunci m-am dus să le cer să învoiescă vacile. Am stat de vorbă, am râs, am spus bancuri”.
pas 4: demonstrație de generozitate intenționată	„Au venit și au învoit, dar au furat, plătind pentru un număr mai mic de animale decât aveau ei în fapt. Am acceptat subdeclararea, dar le-am și demonstrat că știu că mă mint”.
pas 5: demonstrație științifică, care a dus la convertirea interesului comun în interes personal	„Atunci, țăranii au spus – dar noi nu avem certitudinea că banii ăștia revin înapoi la noi. Am cerut agronomului să le explice pe larg despre îngrășămintele și relația dintre îngrijirea islazului și productivitatea vacilor”.

Notă: Citatele sunt din interviul cu primarul comunei Albota, 1999.

Rezultat: „Apoi, frățeștenii au participat cu 6 milioane”, ajungând în prezent să învoiescă 90% dintre ei, fără ca primăria să se mai deplaseze în cătun. Mai mult, acum, cei care muncesc și plătesc, păzesc singuri islazul și nu le permit celor care nu au plătit să se folosească de acesta.

Orice necaz ajunge la primar, căci el având bani și relații trebuie să rezolve toate problemele, de la femeile care culeg urzici și nu au cui să le vândă, până la dărâmarea unui pod sau o defecțiune la rețeaua de curent electric. Acest comportament al localnicilor de a se prezenta la primărie pentru cea mai mică problemă este mai vechi în comună, nefiind un rezultat al relației stabilite între actualul primar și comunitate. Astfel, primarul³⁷ din 1990-1992 (profesor de chimie) spunea: „a fost un balamuc să fiu primar în Albota, pentru că oamenii tratează primarul ca pe moașa comunală”.

Primărie $\longleftrightarrow$ **Antreprenori**

În discursul primarului albotean se pot distinge două tipuri de antreprenori față de care are atitudini contrare. Primul tip este antreprenorul

³⁷ În același timp, a numit drept cea mai mare realizare a mandatului său „spusele a trei băbuțe, care veniseră la mine să-mi ceară ajutor pentru lemne. Au spus, *pupa-l-ar maica, nu ne-a dat lemne, dar cel puțin, ne-a vorbit frumos.*”

outsider al comunității, care intră cu primăria într-o tranzacție. Față de acest tip de antreprenori, primarul nu are apreciere, relațiile cu firmele care execută diferite lucrări la comanda primăriei constituind „dificultățile³⁸ primăriei”. Pentru a selecta firma, conform legii, primăria licitează cu trei ofertanți, „dar nu câștigă cel mai bun, ci cel care este mai ieftin și are mai multe relații influente”. De aceea, lucrările nu sunt de cea mai bună calitate, devizele sunt încărcate, iar nevoia de monitorizare este foarte mare.

Referința politică este permanent prezentă în discursurile despre acești antreprenori, într-o măsură mult mai mare decât în raportarea la antreprenorii locali. Apartenența primarului la PDSR³⁹ nu este apreciată de către antreprenorii de la oraș, cu relații pe filiera CDR⁴⁰, iar gradele sale de libertate în jocul cu aceștia sunt puternic diminuate de poziția PDSR-ului de fost partid la putere.

Al doilea tip este antreprenorul insider al comunității (născut sau localnic). Discursul este curățat de culoarea politică, aceasta reapărând numai referitor la cei care fac politică în comună, dar nu sunt antreprenori. Despre relațiile primăriei cu acest tip de antreprenori primarul declara „dacă am urma exigențele Legii 69, jumătate dintre ei ar trebui să fie închiși, pentru că sunt evazioniști, una declară, alta încasează. Sau declară cu toții că plătesc angajaților salariul minim pe economie, pentru că acesta nu se impozitează. Nici unul dintreăștia nu ar putea funcționa în Germania, Italia sau Franța. Dar aici, nu este numai rolul primarului, dacă forurile⁴¹ abilitate se spală⁴² pe mâini, o las și eu mai moale, că nu este în interesul comunei să intru în conflict cu întreprinzătorii.”

Pe de altă parte, primăria nu este preocupată doar de colectarea dărilor de la antreprenori, ci și de sprijinirea activității acestora: „de exemplu, ei se extind pe domeniul public. Dacă eu, pe lângă impozitele pe care ei le plătesc, vin și-i impozitez cu 20 de mii pe m² pe zi, atunci i-am nenorocit. Interesul meu nu este ăsta, că dacă firma se dezvoltă mai atrage forță de muncă și cum marea majoritate a angajaților sunt localnici, comuna nu are șomeri. Astfel, întreaga comunitate nu are decât de câștigat. În plus, datoria mea nu este cea de a-i amenda, sau de a descoperi nereguli, pentru că eu sunt ales de către ei, pentru a-i apăra.”

³⁸ „Pe primăriile astea toți vor să tragă. Zic, hai la țară, că habar n-auăștia. Sunt niște escroci, patroni făcuți peste noapte. Pe deasupra, n-au nici carte.” (Primar)

³⁹ PDSR – Partidul Democrației Sociale din România

⁴⁰ CDR – Convenția Democratică din România

⁴¹ Se referă la: Direcția Sanitară, Direcția Sanitar Veterinară, Poliția Economică

⁴² „Și știți de ce se spală pe mâini? Pentru că mulți dintre ei sunt mânjiți ... Dacă eu vreau să iau măsuri împotriva unuia, pun mâna pe telefon și ‘Domn’le nu te supăra, chiar pe X l-ai găsit?’, pentru că are pe cineva în spate. Mai încerci cu altul și povestea se repetă, de unde ajungi la concluzia că fiecare are pe câte cineva.”

Reciproc, primește sprijin din partea antreprenorilor atunci când îl cere, metoda⁴³ folosită în solicitarea de fonduri fiind exemplul personal. Există un nucleu de 17 întreprinzători, dintre care 3 cu firme în București care participă cu sumele cele mai importante, de câte ori sunt solicitați. Evenimentele amintite drept simbol al cooperării interinstituționale, incluzând și antreprenorii, sunt: inaugurarea primăriei, renovarea bisericilor, realizarea unei troițe, acțiunile în școlile comunei (concursuri, Pom de Crăciun) și realizarea studiilor de fezabilitate.

Primărie ↔ *Mediul extracomunitar*

Funcția principală a primăriei este definită prin raportare la mediul extracomunitar și constă în rolul de imagine-emblemă a comunei. În acest sens, noul sediu al primăriei este una din marile realizări, părere împărtășită de toți localnicii intervievați. Dotată cu calculator, mașini de scris electrice, mobilă Neoset, mochete asortate, Xerox, fax, telefon mobil, mașină, bucătărie, cameră de protocol, TV color și chiar grup sanitar modern cu duș, crează o imagine de modernitate ușor disonantă cu gunoaietele aruncate pe văi, lipsa de apă potabilă, străzile fără nume și casele fără numere. Este o imagine aranjată a Albotei ieșită la drum european.

În relațiile cu mediul exterior, „fără de care nu pot trăi atâta timp cât nu am autonomie locală și depindem financiar de ei”, primarul adoptă strategia darului. Anual face pentru primărie 50-60 de mii de covrigi. Toată lumea care intră în contact cu el „ca primărie” primește în dar covrigi „made in Albota”. Darul necondiționat lasă deschise uși, ușor de accesat în caz de nevoie. Metoda agregării și asimilării străinului prin oferirea unei mese se alătură covrigilor și țuicii de Albota.

Rețelele sociale ale primarului erau extrem de extinse încă de dinainte de a fi ales, acum fiind din plin mobilizate în vederea atingerii scopurilor de interes comunitar. Este un caz tipic în care capitalul politic nu e un instrument de mărire a capitalului material sau relațional individual, ci motivația de a-l conserva transformă cele două capitaluri individuale în instrumente de mobilizare a resurselor extracomunitare în vederea măririi capitalului material și prestigiului comunei. „Nu poți să fii primar dacă n-ai bani și n-ai relații ca să lucrezi la nivel superior. .. Îmi place să se vorbească despre comuna mea. De ce să fim noi nuli, să nu se știe despre noi, când existăm și nu suntem nici proști? De ce să trăim în anonim pe soșeaua europeană și să nu știe lumea de noi? Ceea ce contează este imaginea comunei – Albota XX Century Fox - Nu uitați că ați fost la Albota!”

⁴³ „Eu sunt primul care dau. Dacă vreau un milion de la ei, atunci pun eu întâi milionul și apoi mă duc pe la ei. Încep cu prietenii mei, și la cei care știu că mă vor refuza, nu mă mai duc, că au fost și oameni care m-au refuzat.” (Primar)

Că strategia sa este reușită dovedesc din plin toate fondurile aduse în ultimii doi ani în comună, în condiții de buget de austeritate și apartenență politică la PDSR.

Capitalul social – „s-a făcut numai pe muncă voluntară, dar împinși de la spate”

Asociațiile agricole

În căutarea capitalului social trebuie să aflăm pentru început dacă asociațiile agricole din Albota subsumează sau nu sociabilitate productivă.

În 1952 se demarează procesul de colectivizare prin metoda numită întovărășirea țăranilor, în satul Albota. După același model, dar cu oarecare întârziere se desfășoară colectivizarea celorlalte două sate. Procesul se încheie în 1962 prin înființarea a două CAP-uri: Albota și Mareș. „Locuitorii mai în vârstă din Albota știu cum în perioada colectivizării, erau bătuți, amenințați cu deportarea, plimbați cu duba miliției pentru a-i speria și a-i determina să renunțe la pământ.” (Monografie, p.41) Au existat doi țărani (Urātu și Udup), ambii din satul Albota, care „au suportat toate chinurile și nu au semnat cererea de intrare în colectiv” și care sunt actualmente figuri eroice ale comunității. Cazurile de aderare de bună voie la întovărășiri au fost mai degrabă izolate, albotenii având un simț al proprietății deosebit de dezvoltat. Istoria colectivizării a lăsat urme adânci la nivelul mentalului colectiv, ceea ce explică de ce actualmente asociațiile colective sunt considerate ca umbre moderne ale întovărășirilor forțate comuniste. Acum, nu te mai forțează la asociere partidul comunist, dar te forțează politica dusă în agricultură de către guvernele postdecembriste, susțin albotenii.

În satul Albota, cei 213 localnici care au pământul dat în arendă Stațiunii de Cercetare sunt numiți „asociați”. În perioada comunistă, Stațiunea a fost dotată cu aproape 1000 de ha de teren arabil comasat din zestrea comunei, pământ care înainte de cooperativizare aparținea localnicilor. După 1989, odată cu Legea 18/1991 de retrocedare a terenurilor agricole, pământul aparținând Stațiunii nu se putea împărți legal țăranilor, oferindu-li-se la schimb teren pe o parcelă aflată la hotarul opus al satului. Pământul nu numai că este situat departe, dar are și o calitate inferioară. Constrânși de această împrejurare, localnicii au aderat imediat la soluția propusă de Trandafirescu⁴⁴ - o negociere

⁴⁴ Localnic născut în Albota, într-o familie înstărită. Până în 1989 a fost contabil și a deținut funcții de conducere. Este una dintre cele mai influente și implicate persoane în evenimentele imediat următoare momentului decembrie 1989, inclusiv în alegerea primarilor. A jucat rol cheie în viața politică a comunei migrând de la PNȚcd, la PDSR și ulterior la Partidul Pensionarilor, fiind în toate cele trei partide șeful organizației Albota. Este partener în singura afacere în cooperare existentă în comună, moara, alături de actualul primar. În plus, ține contabilitatea la câteva firme particulare.

cu Stațiunea de Cercetări agricole, conform căreia ei se organizează ca asociație și lasă pământul în arenda acesteia, cei de la Stațiune fiind obligați să lucreze pământul și să dea membrilor din asociație o cotă fixă de produse (care a variat între 500 și 700 de kg la ha). Actualmente, datorită faptului că munca în agricultură este nerentabilă, un număr tot mai mare de oameni vor să se înscrie în asociație, altfel spus, să-și dea pământul în arenda Stațiunii.

Această asociație nu are nici una dintre caracteristicile fenomenelor asociative, neînsemnând decât reacție la o situație critică combinată cu soluția concepută de către un individ. După spusele acestuia, soluția nu a fost de natură economică, ci de natură politică, propusă fiind pentru a dezamorsa o situație cu puternic caracter conflictual. Spre deosebire, recente decizii de aderare sunt de natură economică, dar și acestea lipsite de caracter asociativ, fiind în fond soluțiile indivizilor de adaptare la actuala situație a agriculturii românești.

„Atunci, în 1990, dacă nu ar fi fost forțați de împrejurarea în care aveau de ales între a avea pământul aproape de casă și a nu-l putea lucra, albotenii nu ar fi acceptat niciodată, să fie nici măcar cu numele într-o asociație. Sunt prea individualiști, prea egoiști pentru a accepta să pună pământul împreună. Au făcut asociația numai pentru că, pe vremea aia, aceasta era singura formă juridică care le putea salva pământul. ... Că acum vor mulți să intre în asociație nu arată altceva decât că nu mai pot să-și valorifice pământul. Este mai rentabil să-l dai la Stațiune să-l lucreze ei și tu să iei direct produsele, decât să investești și bani și muncă și mai mult tot nu obții.” (șeful asociației agricole)

În Mareș și Cerbu au fost de asemenea create, după 1989, asociații agricole. Singura care nu are caracter pur formal este cea din Cerbu care funcționează ca asociație, cele trei familii implicate lucrând pământul împreună. Dar aceasta are o dimensiune extrem de restânsă și caracter strict familial.

La Mareș, situația este asemănătoare celei din Albota, asocierea⁴⁵ este doar cu numele, întregul pământ fiind dat în arendă secției locale a AGROMECC-ului. Diferența constă doar în faptul că oamenii nu au fost forțați de o împrejurare, ci au optat de la început pentru calea mai eficientă de lucru a pământului – datul în arendă. „Cei uniți sunt de la fostul CAP Mareș. În 1989, au rămas câteva parcele mari nelucrate și au găsit soluția să se asocieze. Cei din asociație nu au luat pământul pe vechiul amplasament, ci au acceptat o suprafață de teren echivalentă ca dimensiune pe parcelele nelucrate comasate. AGROMECC-ul se ocupă atât de lucrul efectiv, cât și de desfacerea produselor.” (inginer, șef secție AGROMECC, sat Mareș)

Ideea asociației i-a aparținut lui Trandafirescu, statutul este elaborat tot de către el în colaborare cu cei de la Stațiune, păstrarea situațiilor contabile la zi, precum și renegocierile anuale fiind de asemenea responsabilitățile lui.

⁴⁵ Asociația are peste 100 de membri.

Cu alte cuvinte, în întreaga comună Albota, asociațiile în agricultură sunt doar aparent fenomene asociative, căci nu înseamnă, în fapt, nici cooperare și nici lucru împreună.

Asociațiile culturale

Alte tipuri de asociere nu mai există. Asociațiile culturale, precum întreaga activitate culturală sunt de domeniul trecutului. Corul de cadre didactice nu mai există, Societatea Culturală Albota este desființată, muzeul satului a dispărut. Tradițiile nu se mai păstrează, singură Preda Mița, o femeie de 87 de ani, mai încearcă să păstreze moștenirea culturală, transformându-și casa într-un muzeu improvizat și purtând de sărbători portul tradițional.

Încrederea în instituții

Spațiul format din comunitate – actori instituționali locali – antreprenori – mediu extracomunitar își schimbă imaginea dacă este privit prin prisma încrederii pe care o acordă reprezentanții comunității, incluși în eșantioanele noastre.

Instituții dăruite cu încredere de către alboteni și mareșeni sunt doar instituțiile cu reprezentare locală, plus Armata și CEC-ul. Tuturor instituțiilor nou apărute în contextul tranziției spre economia de piață și democrație li se respinge darul de încredere. Ei nu au încredere nici în întreprinderile particulare și nici în întreprinzători, nu au încredere în nici o instituție politică centrală, nu au încredere în Bănci, nu au încredere în străini sau în oamenii nou veniți în sat. Diferență⁴⁶ semnificativă între cele două sate apare în ceea ce privește ziarele, în care albotenii în procent de 71% nu au încredere deloc, prin comparație cu mareșenii⁴⁷ care au multă încredere în proporție de 63%.

În satul centru de comună, Albota, încrederea în administrația locală este asociată cu cea în elitele locale și ambele sunt corelate cu încrederea în Armată, ceea ce ne face să credem că fundamentul încrederii este nevoia de securitate și ordine publică. Imaginea rețelei instituționale, prin prisma încrederii populației, are din nou primăria drept element central. Este remarcabil capitalul de încredere dăruit de localnici primarului albotean - 95% dintre respondenți având încredere mare sau foarte mare în el, nivel ce depășește nivelurile tuturor celorlalte elite locale sau al instituțiilor. Rezultatele sunt concordante cu numirea primarului drept cel mai respectat⁴⁸ om din sat de către 12 indivizi, fiind singura persoană asupra căreia există consensul unui grup mai mare.

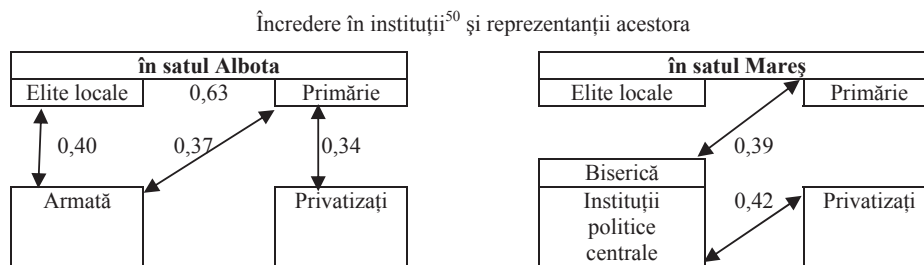
⁴⁶ De asemenea, mareșenii au mai multă încredere decât albotenii în polițiștii din comună.

⁴⁷ 74% din eșantionul din Mareș citesc ziarele o dată pe lună, sau mai rar.

⁴⁸ Persoana plasată pe locul doi este preotul M. cu doar 4 nominalizări.

Spre deosebire, în Mareș, încrederea în administrația locală este mai degrabă una de tip tradițional – trebuie să ai încredere în „șeful satului”. Un argument este asocierea încrederii în administrația locală cu încrederea în Biserică. Un al doilea argument se referă la întrebarea deschisă, care a produs fie tăcere (non-răspuns în 25 de cazuri), fie împrăștiere a celor 10 respondenți pe o listă de 12⁴⁹ candidați. Deci, încrederea asistată (89%) nu este susținută și de un background solid, spre deosebire de Albota unde primarul este vedeta alegerilor ad-hoc din chestionare.

Graficul nr. 4

Încredere în întreprinderile private și în antreprenori, în satul centru de comună, au persoanele optimiste, care își evaluează pozitiv starea de sănătate și care definesc mediul comunitar drept unul neconflictual. În satul periferic, rămâne valabilă asocierea între încrederea în privatizați și optimismul individului, dar de această dată capitalul uman își pierde relevanța, încrederea fiind corelată cu ponderea persoanelor cu un standard economic mai scăzut, în cadrul rețelei sociale proprii. Cu alte cuvinte, în mediul comunitar albotean cheia încrederii în privatizați este mai degrabă una în care primează propriile capacități de muncă, pe când în Mareș este asociată cu o structură favorizantă a rețelei sociale de care dispune individul.

Criticismul la adresa instituțiilor politice centrale este generalizat, fapt ce se reflectă și în cota de încredere extrem de redusă a acestora. Mai mult, încrederea declarată este mai degrabă una formală, din moment ce este asociată

⁴⁹ Dintre aceștia, numai primarul și inginerul secției AGROMECA reușesc să grupeze doi indivizi, restul având toți câte un vot.

⁵⁰ *Primărie* include încrederea în primărie, primar și consilierii locali. *Elite locale* se referă la medicii, profesorii și inginerii agronomi din localitate. *Privatizații* are în componență încrederea față de întreprinderile private și față de întreprinzători. Drept instituții reprezentante ale mediului extracomunitar am selectat *armata* în care localnicii au mare încredere și *instituțiile politice centrale* (Guvern, Președinție, Parlament și partide politice), cu cota cea mai scăzută de încredere. În scheme sunt figurate toate corelațiile semnificative pentru $p=0,5$. Valorile asociate săgeților reprezintă coeficienți de corelație Bravais-Pearson.

cu vârstă înaintată (atât a individului, cât și a gospodăriei sale) și cu un consum mediatic redus.

Biserica, instituție care în toate sondajele de opinie deține cota maximă, este dăruită cu „încredere foarte mare” și de către localnicii intervievați. Diferența dintre cele două sate constă în raportarea diferită față de aceasta. Astfel, în Albota încrederea în Biserică este asociată doar cu nivel înalt al credințelor religioase, în timp ce în Mareș este corelată cu deficit de capital uman, monetar și relațional al gospodăriei. În satul centru de comună, eterogen în ceea ce privește comportamentul religios, Biserica este dăruită cu încredere de către cei mai credincioși, pe când în satul cel mai izolat al comunei, ea reprezintă mai degrabă refugiul celor mai nevoiași.

Monitorizare și control

Primirea de ajutoare din străinătate și distribuirea acestora reprezintă întâmplarea relevantă cu privire la alte semne ale capitalului social – monitorizare, control, mobilizare și organizare spontană într-o situație excepțională, cu miză comunitară.

La 3 ianuarie 1990, a sosit un grup de elvețieni dintr-o comună de lângă Geneva cu două autotrenuri de ajutoare, în cadrul operațiunii „Village Roumaine”. Ajutoarele constau în haine, alimente și materiale pentru dispensar. Toate acestea au fost descărcate și așezate pe categorii de produse, cu ajutorul localnicilor, în sala de sport a școlii. Preotul a fost numit responsabil cu distribuirea ajutoarelor, de către elvețieni.

„După terminarea operațiunii de descărcare, eu am pus un lacăt acolo. A venit și satul și-a pus un lacăt, ca să nu pot eu intra fără ei. Eu m-am supărat, c-am zis că n-au încredere în mine și mă simțeam jignit. Dar, am stat și m-am gândit că de fapt ei mă protejează în acest fel.” (preot M., satul Albota)

S-a format un comitet de distribuire a ajutoarelor format din preot, asistente, doctorițe, învățătoare, actualul primar, care s-au oferit să participe la operațiune. Pe lângă aceștia, în mod constant, un grup de oameni monitorizau încărcarea și distribuirea ajutoarelor. Un individ a fost rugat să filmeze întregul proces de distribuire în detaliu, cu persoanele care au primit și ce anume a primit fiecare. În plus, au fost fotografiați toți cei care au primit haine sau alimente din ajutoare și întregul pachet de 500 de fotografii au luat drumul Elveției.

Primul pas în organizarea distribuiri⁵¹ a fost inventarierea bunurilor primite. Deși satele Mareș și Cerbu erau înfrățite cu alte sate, au primit din inventarul total, o cantitate direct proporțională cu numărul de gospodării existente în sat. După această primă departajare pe sate, s-a trecut la distribuirea

⁵¹ Distribuirea s-a desfășurat între 10 și 17 ianuarie, primarul din 1990 și seful de post supraveghind operațiunea. A fost utilizat camionul CAP-ului pentru haine și un ARO cu remorcă pentru alimente, aparținând unui prieten de-al preotului.

ajutoarelor către gospodăria. Mașinile însoțite de persoanele din comitetul ad-hoc și autoritățile locale mergeau pe străzile satului, oprind în dreptul fiecărei porți. În funcție de numărul de membri erau alese haine pe măsură și distribuite alimente. Localnicii au fost foarte disciplinați, fiecare așteptând răbdător în fața porții.

Această întâmplare relevă că prezența unei mize transformă sătenii din mase în actori activi, ce dețin controlul prin monitorizare permanentă și răspândirea de „vorbe” ce forțează respectarea întrutotul a regulilor jocului, de către membrii rețelei elitelor locale. Cum se împacă această imagine cu cea oferită de alboteanul care, pentru orice necaz, merge la primar? Imaginile sunt numai aparent contradictorii. Chiar dacă în relațiile de mediere cu exteriorul primarul este delegat cu autoritate, în interiorul comunei el este supus unui control permanent, oamenii fiind conștienți de puterea lor de influență, atât prin mecanismul de vot, cât și prin mecanismul reclamațiilor și proceselor. Numărul mare al reclamațiilor dinspre populație înspre primărie sau dinspre populație/consilieri către forurile județene sunt o dovadă a acestui fapt. Albotenii nu se consideră *powerless* și nici *voiceless*, ci doar știu că este mai eficient să ai ca interfață cu lumea un om cu „gură mare”, influență politică și economică.

Cooperare și participare

„Interesul comunei ține numai de primărie. Lumea nu cooperează și dacă găsește o sămânță bună de porumb nu-i spune celuilalt de unde a luat-o. Dăm vina pe înaintașii care nu au fost cooperanți și nici cinstiți cu ei și i-a înrăit unii împotriva altora. Și comunismului i-a înrăit pentru că se reclamau unii pe alții. Erau obișnuiți să mintă ca să supraviețuiască și nici acum nu au curajul să spună adevărul. Și acum se părăsesc unii pe alții la primărie, la poliție. Exact ca pe vremea lui Ceaușescu, voia să fure numai el, să aibă numai el, dacă îl vedea pe altul îl turna. ... Albotenii sunt invidioși, individualiști și egoiști.” (Primar)

Iată cum sunt descriși localnicii de către două femei, venite în comună cu mulți ani în urmă, având drept referință locuitorii satelor de proveniență:

„Oamenii din sat sunt mai răutăcioși. Sunt credincioși, se duc la Biserică, dar unii doar se duc. Se ceartă pe pământ, deci sunt răi. Acum s-au mai potolit cu pământul, dar sunt probleme cu banii. Se asociază numai împinși de la spate. Primarul i-a luat așa: treceți să facem centrala telefonică cu mâna, că n-avem bani, azi veniți voi, mâine alții. Dânsul a fost cu masa din buzunarele dumnealui și uite așa s-a făcut centrala telefonică. Dar, s-a făcut numai pe muncă voluntară, împinși de la spate.... Nici măcar vecinii, nu vorbesc, nu se ajută. Nu-ți dau ajutor nici când ai nevoie. Nimeni dintre cei pe care i-am ajutat nu s-a oferit să mă ajute vreodată.” (medic S., sat Albota)

„Oamenilor de aici trebuie să le demonstrezi. Dacă te văd exemplu, dacă faci ceva bun, te respectă... Numai rudele apropiate se mai ajută, dar în

rest nu se ajută. Nici o informație nu ți-o dau gratis, trebuie să-i plătești sau să faci cinste. Nici afacerile nu sunt în colaborare, fiecare afacere este o familie. Numai în cazuri limită, când le-a luat foc casa, au mai sărit în ajutor, dar tot rudele sau vecinii care aveau interes.... Oamenii respectă puterea, când nu mai este, nu-l mai respectă. Pe cei bogați îi respectă doar cei care depind de ei și nu restul lumii. Cei în vârstă nu sunt respectați și nici femeile.” (directoarea de școală)

Dacă ținem cont de faptul că oamenii nu cooperează nici în munca de zi cu zi (nu-și pasc vacile împreună, nu lucrează⁵² pământul la schimb, nu schimbă produse între ei) putem afirma că nivelul cooperării este extrem de redus, în ambele sate studiate.

Încrederea în celălalt și rețelele sociale

Logica încredere în celălalt versus prudență nu funcționează, în relațiile cu celălalt. Atât în satul centru de comună, cât și în satul izolat 100% consideră necesară prudența, dar aceasta este dublată de încredere în peste jumătate⁵³ din cazuri. Adică, omul este bine să fie prudent și să aibă încredere în același timp. Numai în satul Mareș, această logică este specifică celor din gospodăriile aflate în sărăcie (88%), mai nemulțumiți de felul în care trăiesc, care au o rețea socială mai extinsă, dar localizată preponderent în afara satului și neconstruită pe relații de vecinătate. Cuplul prudență și neîncredere este adoptat de 73% dintre cei non-săraci și de către cei care au rețeaua socială localizată integral în sat și alcătuită preponderent din vecini.

„Funcționează în România sistemul ăsta de relații, ca peste tot în lume. Oamenii, în momentul când capătă încredere unul în altul, se ajută reciproc. De exemplu, dacă rămâneam în pană de bani, imediat găseam pe cineva care să mă ajute. M-ar ajuta, dar m-am ferit să apelez pentru că ideea e că se fac servicii contra servicii. Și știți ce se întâmplă? Cel care mă ajuta cu bani, nu mai scăpam de el, venea în magazin și lua cu brațul, așa că am încercat să mă ajut singur.” (antreprenor, sat Albota)

Deci încrederea, în concordanță cu teoria, reduce costurile tranzacției inițiale, dar aceasta declanșează un întreg șir de noi tranzacții cu cost ridicat, ceea ce inhibă anticipativ apelul la ajutor. Cu alte cuvinte, în mediul antreprenorial albotean, rețelele sociale sunt bazate pe încredere, dar sunt mobilizate numai în situații a căror soluționare depășește nivelul de resurse al gospodăriei și nu implică tranzacții ulterioare costisitoare.

⁵² Doar 13% din respondenții din Albota și 11% din Mareș lucrează pământul la schimb. Referitor la muncile agricole, predomină lucrul pământului în familie. Eventualul necesar de muncă rămas neacoperit este asigurat prin plata de zilieri (26% Albota, 31% Mareș), și nicidecum prin întraajutorare.

⁵³ 63% din Albota și 58% din Mareș susțin că trebuie să fii prudent, dar să ai și încredere. Restul consideră că trebuie să fii prudent și să nu te încrezi în oameni.

Diferența între modelele culturale ale celor două sate devine evidentă când se discută despre situația referitoare la împrumutul de bani. Dacă 64% din eșantionul pe Albota ar avea de la cine împrumuta (în principal, de la rude), numai 36% dintre mareșeni ar accesa rețelele de rudenie în astfel de situație, 27% declară că nu ar avea de la cine împrumuta bani și 36% nu ar cere ajutor. De altfel, raportându-ne la toate situațiile⁵⁴ din chestionar, localnicii satului Albota au în mai mare măsură rețele sociale capabile să-i sprijine, în a căror alcătuire ponderea mai mare aparține persoanelor mai înstărite decât respondentul, prin comparație cu cei din Mareș ale căror rețele le sunt de folos într-un număr semnificativ mai mic de situații. Rețelele de rudenie reprezintă o resursă importantă a strategiilor de supraviețuire și de investiție, specific albotene, pe când din perspectiva strategiei de consum, predominantă în Mareș, acestea își pierd din valoare. Acest fapt explică de ce vizitarea rudelor din alte sate este o practică răspândită în primul sat, față de al doilea.

Încrederea intergrupală

Încrederea⁵⁵ intergrupală este practic inexistentă, indiferent la care grup etnic ne raportăm. Indiferent de sat, localnicii în proporție de peste 90% nu au deloc încredere, sau au puțină încredere în maghiari, germani, evrei și mai ales în țigani. De altfel, 80% nu ar fi de acord să aibă un vecin țigan, 82% nu ar fi de acord să lucreze cu un țigan și 100% nu ar fi de acord să se înrudească cu un țigan. Venind în întâmpinarea comunității, primarul a introdus o regulă⁵⁶ în ceea ce privește vânzarea caselor în comună, conform căreia nici o casă nu se poate vinde până ce cumpărătorul nu se prezintă la primărie. Regula era cunoscută în localitate, fiind dată de exemplu drept „faptă bună a primarului”. Cu alte cuvinte, discriminarea este instituționalizată și este legitimă, în context albotean.

Neîncrederea intergrupală, în satul Albota, este corelată cu deficitul de capital uman al gospodăriei, prin comparație cu ceilalți din sat și cu capital relațional redus, adică cu lipsa de capacități și de sprijin la nevoie. În satul izolat, neîncrederea intergrupală este asociată cu deficit de capital material al gospodăriei combinat cu capital uman scăzut al individului, adică lipsă de capacități și de avere.

⁵⁴ În chestionar figurează acordarea de ajutor în patru situații: munci agricole, treburi obișnuite ale gospodăriei, un împrumut mai mare de bani și găsirea unui loc de muncă pentru cineva din familie.

⁵⁵ Pe ansamblu, încrederea în oamenii cu apartenență etnică alta decât română este semnificativ mai scăzută în Mareș decât în Albota. Valoarea indicelui aparține intervalului - 100, + 100, iar valoarea medie este de - 78 la Mareș și - 62 la Albota.

⁵⁶ Iată ce afirmă primarul despre hotărârea lui – „Nu există toleranță la Albota când e vorba de țigani. Albotenii nu-i suportă. De ce? Am avut experiențe care arată clar lucrul ăsta. Nu este vorba de rasism. Cunosce Constituția, am citit-o. Da, orice cetățean are dreptul să se stabilească acolo unde dorește, dar există acolo o virgulă ‘, mai puțin la Albota’. Nu am nimic cu ei, eu am prieteni, dar tot își dau în petec, ... dar totul până la domiciliu în Albota.”

Capitalul social comunitar

Nu există toleranță, nu există încredere intergrupală, nu există încredere în instituțiile mediului extracomunitar, ci doar încredere în cei ca noi, adică alboteni români. Fie ei săraci, bogați, patroni sau de la primărie, domnește armonia atât timp cât suntem toți „de-același sânge”. Este evident că mediul comunitar simbolic are accente naționaliste, în care deschiderea spre celălalt „altfel decât noi” e mică, prudența fiind întotdeauna necesară în relațiile cu acesta. Situația pare cu atât mai paradoxală cu cât din punct de vedere etnic sau confesional comunitățile sunt de o omogenitate absolută, populația fiind 100% români ortodocși. Din acest punct de vedere considerăm că Albota este exemplară - într-o lume de „noi” generalizat, nu poți decât să fii prudent cu celălalt, prudența devenind neîncredere pe măsură ce celălalt cumulează mai multe trăsături necunoscute din interacțiunile cotidiene. Întreaga imagine indică cele două comunități drept lumi construite prin solidaritate mecanică (E.Durkheim), în care similitudinile⁵⁷ sunt decisive în stabilirea apartenenței sau nu la spațiul comun-„noi”.

Trebuie remarcat că, în ciuda absenței diferențelor statistic semnificative, între cele două sate există semne care indică faptul că satul centru de comună, plasat fiind pe un drum european, mai aproape de oraș și cu rețele de rudenie funcționale extinse în afara localității este deja caracterizat de un proces de diferențiere (în comportamentul religios, în orientarea antreprenorială, în strategiile proiective) mai accentuat decât în satul izolat, care se va reflecta în o dezvoltare mai rapidă a capitalului social comunitar.

În ciuda asemănărilor, nu există asocieri, nu există cooperare, iar nivelul monitorizării este foarte ridicat. „Oamenii din sat nu reușesc mai niciodată să ducă o treabă la capăt împreună”⁵⁸, tocmai pentru că toate „s-au făcut prin muncă voluntară, dar împinși de la spate”. Imaginea comunei Albota este una profund inconsistentă. În condiții de accesabilitate ridicată, în interacțiune zilnică cu străinul, cu calificare și ocupare predominant în meserii moderne, cu automobile, celulare și televizoare color, într-un mediu marcat de individualism și deservit de o rețea instituțională modernă, viața socială a Albotei se țese pe un fundament lipsit de capital social.

Economia locală și antreprenoriatul

Agricultura

După 1989, au început să se arate semnele antreprenoriatului în agricultură, adică au apărut cei care dețin tractoare și prestează servicii agricole

⁵⁷ Un argument în plus este influența ridicată pe care o are variabila capital uman relativ al gospodăriei în satul izolat, adică capitalul gospodăriei devine relevant numai prin comparație cu restul comunității.

⁵⁸ La această afirmație, 87% din Albota și 84% din Mareș au reacționat prin „așa este”.

către populație. Sunt în jur de 14 tractoare în satul Albota, dintre care, numai un inginer mecanic care a lucrat în agricultură a oficializat activitatea de prestare de servicii agricole. Este singurul dintre cei care dețin tractoare care are experiență în domeniu, știe ce, când și de unde să cumpere. Inițial a luat pământ în arendă, dar când a constatat că pierderile erau prea mari și-a restrâns activitatea la prestare de servicii. Dintre ceilalți, numai 6 au autorizație, restul funcționând informal și neluând pământ în arendă. În satul Mareș toate tractoarele au apărut după 1989, iar cei care le-au achiziționat nu au lucrat în agricultură, ci în industrie, toți funcționând neoficial.

Viceprimarul⁵⁹ este numit cel mai frecvent, de către oamenii din sat, drept „omul care face cel mai bine agricultură”. În 1983, a absolvit facultatea de subingineri mecanici, la seral, la Pitești și apoi, din 1986, a deținut un post de conducere, având între 36 și 62 angajați subordonați. În 1991 a început să ia pământ în arendă de la vecini sau rude care locuiesc la oraș, în total 11 ha de teren agricol. Nu avea echipamente în acel moment și a lucrat pământul cu tractoarele SMA-ului, plătind lucrările. Prima recoltă a fost bună și a reușit cu ușurință să o comercializeze la un preț satisfăcător, la Romcereal.⁶⁰ Astfel, 1992 a fost primul an de câștig în agricultură. Profitul obținut l-a investit, cumpărând un tractor, împreună cu un unchi. După ce a cheltuit 8 milioane de lei cu acest tractor l-a vândut unui vecin, contra 200 mii lei, pentru că nu funcționa. Folosind propriile rezerve și împrumutând bani de la rude a cumpărat un alt tractor, tot vechi, care „nici ăsta nu este o sculă bună, dar poți face treaba cu el. Așa am mai pierdut niște bani și iar am rămas dator, dar am mers mai departe”.

Anul 1992 a fost nu numai anul câștigului în agricultură, ci și în alegeri. După ce văzuse cum „un fost coleg de clasă, cu multe corigențe a ajuns primar datorită influenței unor oameni”, a acceptat să fie viceprimar, cu toate că schimbarea însemna înjumătățirea salariului. După 4 luni de exercitare a funcției de viceprimar, este destituit pentru că „nu am acceptat jocurile legate de vânzarea fostelor grajduri CAP”. Ca reacție, a dat primăria în judecată, considerând că destituirea sa fusese ilegală. Procesul a durat mai bine de 4 ani, astfel că în 1996 când a fost reales viceprimar, procesul nu era încă încheiat.

Rămas fără servicii, în proces cu primăria, cu salariul soției drept singură sursă de venit s-a hotărât să continue cu agricultura. A mărit progresiv suprafața arendată⁶¹, fără să-și facă nici un calcul de eficiență, ajungând la 26 ha, apoi 63 ha arendate și ulterior 80 ha. Întreaga suprafață de pământ este lucrată cu familia (soția și un fiu), numai în perioadele de vârf angajând zilieri. A continuat să achiziționeze echipamente agricole deja uzate, pe care le descrie

⁵⁹ Este născut în Albota, iar tatăl său a fost „un om extraordinar de cinstit, că poate de asta suntem și așa de săraci”. S-a căsătorit cu o fată săracă, căci „mie așa mi-a plăcut, să iau una care să semene cu mine...”

⁶⁰ Firmă de stat specializată în achiziționarea produselor agricole.

⁶¹ „Lumea arenda pentru că văzuseră că este ușor și eu le dau producție de 500 kg/ha, iar eu din bunătate nu-i puteam refuza, cu toate că terenurile erau răspândite.” (*Viceprimar*)

invariabil prin „un jaf, fără două roți, prăpădit, amărât” sau „o păcăleală extraordinară. N-a mai rămas nimic din el. Toate piesele erau făcute praf. Doar arăta a tractor”. Cu acestea a alcătuit un parc de mașini pe care cu mândrie îl numește „forța mea mecanică” și care include 2 combine și 2 tractoare (dintre care doar câte un exemplar funcționează). Toate utilajele sunt depozitate în curtea din fața casei sau prin curțile vecinilor care îi sunt veri. Când nu a reușit să comercializeze recolta (de exemplu, 7 remorci de ovăz) a depozitat-o în sufrageria propriei case și „un an de zile am umblat prin toate târgurile”.

De câte ori a avut nevoie de ajutor în bani, l-a obținut de la rude. Pe măsură ce s-a extins a luat și credit de la Bancă, dar, datorită evoluției costurilor inputurilor agricole și scăderii drastice a posibilităților de comercializare, precum și a prețurilor oferite pentru outputuri, a fost nevoit să se împrumute cu camătă pentru a plăti creditul, actualmente fiind înglodat în datorii (peste 50 de milioane lei). „Deși am muncit, am rămas datori oamenilor de la care am luat arendă, plus împrumuturi în bani luate de la diferite persoane.”

Istoria afacerii sale este presărată de dificultăți, alegeri nefericite, echipamente scumpe și neperformante, lipsa de competențe necesare muncii în agricultură, îndepărtarea de familie, pagube și datorii. Calificarea de care dispunea nu i-a fost în fapt de ajutor, favorizând achiziționarea de utilaje uzate, pe logica „eu sunt un mecanic bun și le voi repara”. Alegerile bazate pe calcule de tip cost-beneficiu lipsesc din povestirea sa, cinstea, seriozitatea și bunătatea constituind cadrul valoric care îi orientează deciziile antreprenoriale. Scopul declarat al afacerii nu este profitul și acumularea, ci „a face ceva”.

„Asta-i viața mea, un chin a fost tot timpul. Eu niciodată n-am vrut să fac bani, am vrut să fac ceva, să iasă ceva din mâna mea. Totdeauna mi-am dorit să ies din nămolul societății. Este greu, este extraordinar de greu. Acest nămol cu cât te miști mai mult, cu atât te duci mai la fund. Așa sunt și eu și simt că degeaba mă mișc.” (viceprimar, antreprenor agricol, satul Albota)

În 1999 a început să reducă suprafața de teren pe care o ia în arendă, a reușit să obțină un credit subvenționat și are planuri de oficializare a activității. Cine sau ce este de vină pentru insuccesul afacerii sale? „Pierderile se datorează politizării pe dedesubt a agriculturii. Ce ne trebuia nouă CEFTA? De ce să nu fim și noi producătorii români subvenționați? Toate astea sunt pe spinarea poporului. Cine câștigă? Omul care a pus banii la Bancă. Dacă nu era această politică, eu reușeam, fără să-mi supun familia unor privațiuni extraordinare, poate ne luam și noi covoare.”

Aceasta este pe scurt povestea antreprenorului informal care face „cel mai bine agricultură” în satul Albota. Toate rezultatele converg spre o unică concluzie. Nimeni nu investește în agricultură, chiar și antreprenorii agricoli restrângându-și activitatea la prestarea de servicii agricole. În actualul context economic și legislativ, agricultura este un spațiu al supraviețuirii și nicidecum unul al dezvoltării și acumulării.

Mica industrie și serviciile

În ceea ce privește mica industrie locală și serviciile, până în 1948, în comuna Albota a existat doar o moară, deservită de membrii unei familii. Din 1975, Gică Ministerul, „om priceput la toate”, deschide drumul antreprenoriatului local. El pune pe picioare primele afaceri: un atelier de pufuleți (care funcționa în propria casă și la care angajează 14 muncitori), o secție de fabricat capse pentru sticle (încă funcțională) și o secție de îmbuteliat suc și apă gazoasă (închisă la momentul cercetării, aprilie 1999). La nivel local se mai deschide, în aceeași perioadă și o secție de fabricare a articolelor din mase plastice, la care lucrau în două schimburi 40 de muncitori.

Este remarcabil că drumul primului antreprenor albotean era unul care se desfășura în economia oficială, fiind subsumat activităților cooperăției de consum. În condițiile în care exemplele de reușită economică nu lipseau, dar se refereau fie la activități aparținând economiei comuniste secundare (specula, mita), fie erau accesibile unui număr foarte restrâns de persoane (munca în străinătate), tipul de afacere deschis de Ministerul era în același timp legal și accesibil, ceea ce explică atât viteza cu care a fost adoptat, cât și prestigiul care i-a fost asociat.

Deci, încă din perioada comunistă, rolul de antreprenor începe să fie exercitat de către localnicii din Albota și Mareș, urmând exemplul de succes oferit de către Gică Ministerul și cu ajutorul acestuia (consiliere și/sau bani). Pornind de la pufuleți s-a creat „tradiția” locală modernă a covrigilor. Mai ales în Mareș⁶² au apărut un număr considerabil de cuptoare⁶³ de covrigi uscați, care au în medie 4 angajați și produc milioane de covrigi, ce se vând în toată țara, cu precădere în preajma marilor sărbători religioase de Crăciun și Paște. Mulți dintre intervievați au estimat numărul actual al acestor cuptoare între 100 și 120, „la fiecare a doua casă este câte un cuptor”. După 1989, aceste mici afaceri și-au schimbat statutul juridic din secții ale cooperăției de consum, în asociații familiale, trecând astfel de sub „umbrela” Statului, în sectorul privat, căruia îi aparțineau de fapt. Ele funcționează pe bază de autorizație ce poate fi suspendată periodic, devenind activă numai în perioadele de comercializare a covrigilor. Așa se explică de ce nu am reușit să obținem numărul lor exact, la momentul cercetării, doar 42 de cuptoare care sunt în funcțiune permanentă fiind plătitoare de impozite și deci înregistrate în actele primăriei. Pe de altă parte, posibilitatea de declarare a activității drept activitate sezonieră favorizează atât evaziunea fiscală, cât și munca la negru. Astfel, din economia oficială, aceste firme au trecut în economia „gri”.

Precum în majoritatea localităților rurale românești, prestarea de servicii cum ar fi fierărie, dogărie, tâmplărie, croitorie era realizată de către

⁶² În Albota sunt înregistrate doar două asociații familiale care se ocupă cu simigieria.

⁶³ Covrigii sunt produsul de bază al acestor firme, dar sunt fabricate și alte produse de simigierie.

micii meseriași individuali. În secolul XIX, calificarea în aceste meserii se obținea în familie odată cu numele ce coincidea acesteia. În prezent au mai rămas doar nume de familie cu rezonanță de meserii (Fieraru, Dogaru, Cizmărușu), fără ca meseriile să mai fie transmise din generație în generație. La nivelul anului 1999, practicarea acestor meserii este extrem de restânsă, fiind înregistrați doar un tîmplar, un zugrav, un zidar, un tinichigiu și o asociație familială care taie și transportă lemne, toate în satul centru de comună.

Comerțul

În secolul XIX, cei care nu aveau pământ în proprietate și nici nu știau o meserie, se ocupau cu mica negustorie. „Ei mergeau pe jos, din comună în comună, pentru a vinde drojdie, lumânări, tămâie, chibrituri și altele”(Monografie, pag.64). La început, comerțul se făcea la schimb, tranzacțiile neimplicând bani, ci produse agricole necesare consumului gospodăriei. Mai târziu, acest tip de comerț s-a schimbat prin extinderea gamei de mărfuri, vânzare contra cost și transportul cu căruța. În contextul creat de proiectul comunist de modernizare au apărut magazinele sătești și bufetele cu băuturi alcoolice, iar mica negustorie a dispărut.

Comerțul a înflorit în satul Albota odată cu schimbările de după 1989, rolul de patron de magazin particular fiind cel mai răspândit rol de antreprenor. Astfel, din cele 45 de asociații familiale și societăți comerciale înregistrate pe teritoriul satului Albota, 37 au ca obiect de activitate comerțul de produse alimentare și alimentația publică. Spre deosebire, în satul Mareș, din totalul de 46 de firme, doar trei se ocupă cu comerțul, o societate comercială produce mobilă, iar restul sunt covrigării.

În 1990, pe drumul european, în zona numită de către localnici „la pod”, a apărut o tarabă cu produse alimentare. Pe măsură ce succesul acesteia a devenit vizibil, a crescut valoarea zonei respective, datorită vadului comercial pe care aceasta îl reprezenta. Unul dintre localnicii cu pământ în zonă povestește cum a convertit poziția proprietății sale în sursă de venituri. „Trebuie să te acomodezi la mediul înconjurător. Cum să stau de-o parte? De ce să nu profit și eu?” a fost logica după care a pornit pe drumul comerțului acest localnic (fost electrician și polițist). În aceeași zonă cu prima tarabă, din spirit de competiție, a investit inițial (1991) în construirea unei case cu etaj în care să deschidă un restaurant. În 1992 își înființează asociație familială și deschide restaurantul. Nu are succes, călătorii preferând să consume „în fugă, la tarabă. La el lume buluc, la mine nimeni.” Între timp taraba devenise baracă.

În 1993, schimbă strategia și cumpără o baracă similară celei concurente și prin presiuni îl obligă pe primul comerciant să-și mute baraca lui vis a vis. „În fine, mergea treaba. Numai că ăla pusese lumini și-o aranjase. La el clienții grămadă, la mine, clienți puțini.” Drept reacție, investește și el în

aspectul chioșcului și încurajează și pe alți localnici cu proprietate în zonă să deschidă magazine.

În 1996, erau deja 5 comercianți, toți cu chioșcuri în care vindeau marfă din ce în ce mai diversificată și la prețuri cât mai mici. În același an apare Legea domeniului public, conform căreia fiecare baracă/chioșc plasat pe domeniul public trebuia să plătească chirie 8000 lei/m²/zi. Conform calculului antreprenorului nostru, chiria devenea atât de ridicată încât afacerea devenea complet nerentabilă. Prin urmare, toți comercianții din zonă renunță la barăci și construiesc magazine mai departe de axul drumului, pe proprietățile personale. Magazine cu gresie, cu faianță, grupuri sanitare, ca „omul să se simtă om”. „A început cu o tarabă, apoi o baracă de trei pe patru, după aia una mai mare de zece pe opt și după aia au făcut magazinele cu gresie, mochetă, cu de toate.” (alt comerciant „de la pod”). În 1997 toate magazinele erau date în funcțiune.

Deci, multe dintre deciziile luate în ceea ce privește afacerea au fost determinate de context. Dar contextul este numai unul dintre factorii amintiți în povestirea localnicului nostru. Astfel, încă de dinainte de 1989 el încercase „câte ceva”, rolul de întreprinzător nefiindu-i necunoscut - se ocupa cu producerea vinului și țuicii pe care le vindea; creștea nutria și le vindea blana. În ciuda experienței anterioare, după eșecul cu restaurantul, a urmat o perioadă de adaptare dificilă, mai ales pentru că „nu mai puteam de rușine că am ajuns să vindem în stradă”. Un alt factor a fost identificarea negustoriei ca tradiție de familie, ceea ce a făcut acomodarea la comerțul „în stradă” mai rapidă. Actualmente firma lui are 11 angajați, dintre care 2 sunt chiar fii săi „pe care i-am scos de la servicii”. Alături de celelalte firme de „la pod” această firmă este nominalizată de către un număr mare de localnici drept „firma care merge cel mai bine din sat”. Cheia succesului este economisirea „să știi ce faci cu banul”, organizarea „la mine e militarie” și permanenta raportare la concurență și piață în general. Planuri de viitor bine definite nu există - „dacă nu o mai merge asta, schimb în altceva, orice o merge.”

În zona opusă, la intrarea în sat, în 1990 apare a doua firmă, tot de comerț și tot pe drumul european. Patronii sunt familia⁶⁴ U., proprietari de teren în acea zonă. Decizia de înființare a firmei i-a aparținut ei, pentru că „ereditar toată familia mea, începând cu bunicul au făcut comerț” și tot ea a părăsit prima serviciul la stat. El s-a implicat activ, pendulând între serviciul cu salariul bun de la stat și firmă. La început, era doar o afacere de familie⁶⁵, care implica pe

⁶⁴ Ea și soțul lucrează de la 18 ani, ambii provenind din familii înstărite, cu câte doi copii. Au avut casă și mașină de când s-au căsătorit, și părinții ei au ajutat în creșterea copiilor și au făcut tot ce trebuie într-o gospodărie. Ea era muncitoare în panificație, iar el controlor de calitate la uzina de automobile și cum până în '89 nu au prea avut nimic de făcut cu banii, i-au economisit.

⁶⁵ Ea lucra ca muncitoare numai schimbul de noapte, pentru ca ziua să fie vânzător în propriul magazin. Vindea până la ora 5 p.m. El făcea naveta la uzina de automobile și când termina ziua de lucru, la ora 3 p.m., făcea aprovizionarea pentru magazin și venea să o schimbe, lucrând în magazin până la ora 11 p.m. Ea dormea trei ore și jumătate, la 9 p.m. pornind către serviciul de la stat. „M-a

toți membrii acesteia. Iarna închideau afacerile, acestea fiind lunile „în care ne refăceam”. În 1992, afacerea era deja atât de dezvoltată încât trebuiau angajați oameni, dar numai societăților juridice le era permis să angajeze. Prin urmare, au schimbat statutul juridic al afacerii, înființând actuala societate și au angajat un salariat. Numărul angajaților a crescut continuu, în 1999 având 10 angajați cu carte de muncă și un colaborator cu convenție civilă. Cheia succesului este dedicarea și buna administrare a resurselor financiare „totdeauna banul a fost calculat, fiecare lună având câte o destinație precisă”.

Activitatea comercială a fost combinată cu activități agricole. Dețin suprafețe importante de teren și aveau foarte multe animale (50-60 de oi, 10-15 capre, cai) pe care le-au vândut după ce părinții lui au suferit un accident și nu i-au mai putut ajuta. „Am făcut agricultură, am făcut comerț, am făcut tot ce se poate și-am muncit foarte serios să facem și noi ceva. Totul este pentru copii, să învețe carte și să locuiască la oraș, să le ofer ce trebuie ca să fie doamne.”

În concluzie, cei doi antreprenori în comerț au pornit cu capital inițial atât monetar, cât și de experiență, relațional, de proprietate bine plasată și de tradiție în familie. Diferențele dintre cei doi constau doar în planurile de viitor. Primul vede afacerea preluată de către fii, al căror rost este în sat, în timp ce femeia întreprinzător privește afacerea doar ca modalitate de a asigura o viață confortabilă fiicelor ca „doamne de oraș”.

Antreprenoriatul

Antreprenoriat în	Caracteristici definitorii	Activitate economică de tip	Factori comunitari favorizanți/defavorizanți
agricultură	capital and labor intensive (echipamente) high risk low returns	informal	calitatea bună a pământului tradiție existentă apropierea de oraș - pentru vânzarea produselor agricole.
mici meserii	capital intensive (calificare) low risk low returns	in-between informal and formal	apropierea de oraș este mai degrabă defavorizantă drumul european este neutru tradiția a dispărut
mică industrie	capital intensive (echipamente) low risk high returns	in-between formal and informal	apropierea de oraș – secundar drumul european – secundar combinat cu comerț – outputuri combinat cu agricultura - inputuri
comerț	non-capital intensive low risk high returns	formal	drumul european – factor principal apropierea de oraș – inputuri tradiție în negustorie

ajutat foarte mult tinerețea și eram foarte sănătoasă”, povestește ea. În vacanțe, ambele fiice erau și sunt direct implicate în activitatea firmei, „ca să vadă cum se fac banii și să ajungă oameni adevărați”.

Antreprenoriatul în agricultură este puțin dezvoltat și fără mari perspective de dezvoltare, fiind în același timp *capital intensive*, *labor intensive* și caracterizat de expunere înaltă la risc. În plus, antreprenorii agricoli sunt activi în economia informală, tocmai deoarece agricultura pare să fie într-o stare de anomie, nereglementată prin legi și lipsită de instituțiile care să asigure achiziționarea de inputuri, comercializarea outputurilor, sau preluarea parțială a riscului.

Antreprenoriatul în servicii este ca și inexistent. Gospodăriile cu o stare materială sub medie încearcă să-și rezolve problemele prin efort propriu (să-și facă singuri hainele, să-și zugrăvească sau repare singuri casele, etc.), fără a fi dispuși să plătească pentru asigurarea serviciilor pe care le pot realiza prin forțe proprii. Gospodăriile cu standardul peste medie apelează la serviciile oferite de către meseriașii din mediul urban. Apropierea de oraș, sau situarea pe drumul european nu reprezintă oportunități din perspectiva micilor meserii.

Antreprenoriatul în mică industrie este specific satului periferic Mareș. El este favorizat indirect de apropierea de oraș, precum și de plasarea la drum european, acestea reprezentând oportunități de desfacere și transport rapid, neconstituindu-se însă în factori cheie. De remarcat este importanța activității agricole ale cărei outputuri devin practic inputuri ale activității de mică producție. Mai mult, faptul că numeroși antreprenori mareșeni au investit în chioșcuri de prin orașe arată că strategia dominantă este cea de asigurare a întregului ciclu producere de inputuri–producere de outputuri–comercializarea produselor. Totuși, propensiunea scăzută către investire și extindere a acestor afaceri denotă că această strategie construită pe cele trei elemente gospodărie–cuptor–chioșc este doar una de asigurare a unui trai decent, și nicidecum una de acumulare și dezvoltare.

Antreprenoriatul în comerț este la ora actuală principalul tip de antreprenoriat în satul Albota și care pare să aibă șanse reale de dezvoltare în continuare. Rolul favorizant cheie⁶⁶ îl reprezintă fără doar și poate plasarea pe drumul european. Apropierea de oraș înseamnă costuri reduse ale transporturilor de marfă, ceea ce permite menținerea prețurilor la niveluri acceptabile și aprovizionare rapidă și cu costuri minime. În plus, know-how-ul necesar bunei funcționări și rezolvării de probleme este ușor de accesat, mai toți antreprenorii alboteni având contabili și avocați din Pitești, aspecte importante în contextul economiei formale.

---

⁶⁶ Plasarea pe drumul european este extrem de favorabilă dezvoltării comerțului adresat în principal celor aflați în tranzit, „oameni grăbiți și cu bani. Stau puțin și consumă mult, plus că la drum dai mai repede banul”. Comerțul din Mareș are drept segment țintă numai localnicii, profilul magazinului trebuind să fie unul adecvat cumpărăturilor și buzunarelor țărănilor, și nu turiștilor. Mărfurile sunt cele tipice într-un magazin sătesc, „în care trebuie să găsești de la cui, la ac de cusut și pâine”, în timp ce pentru magazinele „de la șosea”, coca cola, dulciurile de import, fructele exotice, țigările scumpe, cafeaua sau micii sunt mărfurile absolut obligatorii.

CONCLUZII

Prezentele concluzii urmăresc numai să identifice în ce măsură cazul Albota verifică sau nu ipotezele⁶⁷ studiului.

H5. Distincția centru-periferie definită prin lipsă de accesibilitate la infrastructură este relevantă în ceea ce privește discrepanța dintre cele două sate. Chiar dacă nu există sistem de apă curentă, satul centru are o pondere de aproape trei ori mai mare de case dotate cu sistem propriu de alimentare cu apă și cu băi. Chiar dacă nu există gospodării racordate la gaze, introducerea acestora va întârzia în satul periferic, datorită faptului că racordarea la conducta centrală este în satul centru și aici va fi demarată lucrarea. Calitatea drumurilor situează satul centru pe o poziție net superioară satului periferic, atât în plan obiectiv, cât și în planul subiectiv al problemelor definite de către localnici.

Diferența de structură a antreprenoriatului între cele două sate are, desigur, o determinație de tip istoric (albotenii au tradiția micii negustorii), dar mai importantă este poziționarea față de drumul european. Deci, dacă definim distincția centru-periferie în termeni de accesibilitate la drum, atunci putem afirma că aceasta nu este relevantă referitor la adoptarea rolului de antreprenor, ci referitor la tipul de strategie antreprenorială urmată. Strategia de acumulare este specifică centrului, în timp ce la periferie, calea antreprenorială este doar o modalitate de asigurare a unui trai decent. Oricum, în ambele cazuri, strategiile antreprenoriale se opun strategiilor de supraviețuire.

Distincția centru-periferie, relevantă în ceea ce privește sărăcia de infrastructură, devine nerelevantă din perspectiva sărăciei definite prin consumul mediu al gospodăriilor. Astfel, ratele de sărăcie, nici obiectivă și nici subiectivă, nu diferă semnificativ între cele două sate. Ceea ce diferă este structura de asociere a capitalurilor individului și gospodăriei sale. În satul centru, capitalul uman individual este element cheie, în timp ce la periferie există un triunghi echilibrat format din capitalul material al gospodăriei, capitalul uman relativ al gospodăriei și capitalul uman al individului. Se observă accentul pe individ, în satul centru, și pe gospodărie în satul periferic.

H1. Indiferent de sat, există două tipuri de antreprenori – unii activi exclusiv în sfera economicului (mono-activi) și alții activi atât în sfera

---

⁶⁷ D. Sandu – *Social Capital and Entrepreneurship in Romanian Rural Communities – Phase One*, p.6, World Bank Report, 1999

H5 – Cu cât satul este mai aproape de oraș și are o compoziție demografică mai favorabilă, cu atât are un nivel mai ridicat de dezvoltare și un număr mai mare de localnici care adoptă rolul de antreprenor; **H1** – Antreprenoriatul este o strategie de viață opusă strategiei de supraviețuire; **H2** – Antreprenoriatul este mai degrabă o strategie a gospodăriei în localitățile cu caracter agricol mai accentuat; **H3** – Orientarea antreprenorială este mai puternic influențată de capitalul relațional, decât de valorile pro-sociale ale individului sau capitalul social comunitar; **H4** – Capitalul social se combină cu capitalul uman formând capitalul socio-uman, principal predictor al orientării antreprenoriale.

economicului, cât și în politică și/sau sfera socială (pluri⁶⁸-activi). În acest sens, distincția centru-periferie capătă un nou înțeles. Cel puțin în comuna Albota, toți antreprenorii pluri-activi au avut înainte de 1989 funcții de conducere, cu sau fără culoare politică. Prin urmare, încă dinaintea de 1989 ei erau central poziționați, prin comparație cu ceilalți. Mai mult, toți antreprenorii mono-activi nu erau plasați central în rețelele de influență, dar aveau capital material, capital uman, capital relațional și/sau capital de tradiție, care toate, după 1989 s-au convertit, pe de o parte în capital material inițial, necesar deschiderii afacerii, și pe de altă parte, într-un nucleu atitudinal favorizant asumării riscului și adoptării rolului de antreprenor.

Cei plasați la periferie înainte de 1989, lipsiți de calificare, de avere, de modele, de proiecte se regăsesc cel mai probabil printre săracii de azi, fiind complet dezinteresați de calea antreprenoriatului, la care se raportează mai degrabă cu neîncredere și, eventual, invidie. Strategiile pe care le adoptă sunt strategii de supraviețuire, aflate în relație cu un grad ridicat de neîncredere față de celălalt și defnire negativă a propriei situații.

H2. Satul periferic are un accent agricol mai accentuat decât satul centru de comună. Structurile de asociere ale capitalurilor individului și gospodăriei se află în relație directă cu orientarea antreprenorială, în fiecare sat. Prin urmare, în satul periferic accentul cade pe gospodărie și nu pe individ, strategiile proiective dominante sunt cele de consum, iar strategiile antreprenorilor prin comportament vizează un trai decent și nu acumularea. Spre deosebire, în satul centru accentul cade pe individ și pe capitalul său uman. În plus, apare drept element influent capitalul relațional al individului. Chiar dacă strategiile proiective cel mai frecvent numite sunt de supraviețuire, strategiile de investiție sunt mai frecvente și procentul antreprenorilor prin intenție se ridică la 10,5%.

H3+H4. Numai în satul centru se poate vorbi despre un capital socio-uman al individului. Numai aici, capitalul relațional este asociat cu capitalul uman și cu cel simbolic, formând un nucleu valoric, favorabil antreprenoriatului. Capitalul social comunitar este slab dezvoltat în ambele sate, ambele comunități fiind caracterizate de solidaritatea mecanică, dar satul centru trece printr-un proces de diferențiere mai accentuat, care probabil se va reflecta printr-un decalaj între acesta și satul periferic, referitor la dezvoltarea capitalului social comunitar.

---

⁶⁸ Termenul „pluri” se referă doar la faptul că antreprenorii (activi în sfera economicului) sunt implicați și au inițiative, fiind persoane influente în comună, și în alte sfere, politică și/sau socială.